

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Historické vědy – České dějiny

Zdeněk Brtnický z Valdštejna
a jeho deník
z let 1597–1603

Zdeněk Brtnický of Waldstein and his diary
from the years 1597–1603

Ondřej Podavka

– disertační práce (autoreferát) –

Zdeněk Brtnický z Valdštejna a jeho deník z let 1597–1603

(autoreferát)

Tématem předkládané práce je život Zdeňka Brtnického z Valdštejna (1582–1623), moravského nekatolického aristokrata a jednoho z třiceti direktorů za stavovského povstání, který byl za tuto svoji účast na něm odsouzen a zemřel ve vězení na Špilberku. V dosavadním bádání je považován za osobnost v různých ohledech neobvyklou až výjimečnou, především pro své vzdělání a šíři zájmů. Již Beda Dudík na něm ocenil jeho „touhu po poznání, šlechetnou mysl, vzdělání a pozorovací talent“ a dodal: „Zejména ale vysvítá [z Valdštejnova deníku – pozn. O. P.] jeho zbožná mysl. Půvabné latinské básně, které [do deníku] zařadil, poukazují na nikterak obvyklou zběhlost v latinském jazyce, jakož i jeho četné kontakty [poukazují] na jeho dobrou pověst.“ Dále jej Josef Polišenský neváhal nazvat přítelem knih a akademií a pro Františka Hrubého byl Valdštejn „ušlechtilý a jemně vzdělaný člen mladé moravské generace předbělohorské“.

Valdštejnův život je poměrně dobře osvětlen prameny, které se navíc navzájem vhodně doplňují. Zejména se zde jedná o jeho rozsáhlý a podrobný deník, který podchycuje především velkou část jeho vzdělávacího procesu. Dosud však byl vytěžen v poměrně malé míře, a tak rozbor tohoto pramene, k němuž nenacházíme pro dobu předbělohorskou srovnatelnou paralelu, představuje gros této práce.

Prameny

Nejstarším dochovaným pramenem dokumentujícím Valdštejnův život je jeho štambuch (1591–1600), uložený dnes v Österreichische Nationalbibliothek. Ačkoli první záznamy pocházejí již z doby, kdy bylo Valdštejnovi teprve asi deset let, lze památník zařadit mezi šlechtická studentská *alba amicorum*. Štambuch je téměř celý zaplněn, je tedy možné, že si Valdštejn v roce 1600 začal vést další památník, dnes nezvěstný. Celkem je v památníku 175 zápisů, nejvíce z let 1596 (41), 1599 (38) a 1600 (31), naopak z roku 1592 pochází pouze dva a z následujícího roku 1593 nepochází ani jeden zápis. Naprostá většina zápisů, dohromady 145, obsahuje latinu, dále se v malé části zápisů nachází francouzština, ještě méně často se objevuje němčina a starořečtina a již jen velmi vzácně čeština, italština, španělština a hebrejština. Památník je cenným pramenem pro poznání

jeho osobních kontaktů a vazeb a spolu s deníkem dává možnost utvořit si alespoň částečnou představu o tom, s kým se Valdštejn stýkal na cestách i při delších pobytech na jednom místě a na koho si chtěl uchovat památku.

Nejvýznamnějším pramenem pro poznání Valdštejnovy osobnosti je jeho deník z let 1597–1603. Jeho důležitost až výjimečnost je v odborné literatuře dosti zdůrazňována, dosud však nebyl v úplnosti vydán, ačkoli to měl v úmyslu již F. Hrubý. Existují dva rukopisy deníku – jednak Valdštejnův autograf, který je uložený ve Vatikánu, kam se dostal s knihovnou švédské královny Kristýny I. (1626–1689), v jejímž fondu byl evidován již v roce 1649. Nejspíše se jej zmocnila švédská vojska během třicetileté války. V 19. století potom vznikl druhý jeho zachovaný exemplář, opis pořízený neznámými nejméně dvěma přepisovači, který je dostupný ve Sbírce rukopisů v Národním archivu Praze.

Deník je velmi rozsáhlý, má celkem 369 folií (1–365 včetně 1a, 12a, 44a a 177a). Podchycuje zejména období od 1. ledna 1597 do 31. prosince 1603 a z této doby jsou záznamy až na nemnoho výjimek každodenní. Rovněž obsahuje malé množství zpráv o letech 1592–1596. Dokumentuje tak jeho pobyty v Jihlavě (1592–1594), Břehu (1594–1596) a ve Štrasburku (1596–1599), dále jeho kavalírskou cestu, jež jej zavedla do Nizozemí (1599), Francie (1599–1600), Švýcarska (1600) a Itálie (1600–1602), a konečně období přibližně roku a půl po jeho návratu na Moravu.

Svůj deník si tedy Valdštejn začal vést na přelomu let 1596 a 1597. Ačkoli však valná část deníku vznikala během Valdštejnovy cesty za vzděláním, není v odborné literatuře nazýván deníkem cestovním. Neoznačuje jej tak ostatně ani sám autor. Výrazy „ephemeris“ i „diarium“, jež figurují na titulním listě uvozujícím samotný deník, vycházejí oba z výrazu pro den, starořeckého *héméra* (*ἡμερα*), resp. latinského *diēs*, slovo cesta nebo cestovní se v názvu deníku neobjevuje. Valdštejn je však používá pro pojmenování dílčích částí své cesty po Evropě.

Valdštejnovy zápisy se navzájem poměrně výrazně liší jak vnější podobou, tak svým obsahem. Výběr toho, co se rozhodl stránkám svého deníku svěřit, byl podřízen účelu, s jakým k psaní deníku přistoupil. Ten se za během sedmi let, jež deník pokrývá, měnil a z tohoto důvodu se liší také záznamy z těchto období.

Obecně lze rozlišovat jejich tři základní podoby. Během dlouhodobých pobytů na jednom místě si Valdštejn pořizoval velmi stručné zápisy mající podobu obvykle maximálně několika krátkých vět, mnohdy však jen výčtu jednotlivých heslovitých bodů. Tehdy si poznamenával svůj denní rozvrh a četbu, zapisoval si, s kým se ten den setkal

a od koho mu přišel nebo komu napsal dopis. Tyto zápisy mu patrně sloužily k jejich každodenní evidenci a k přehledu o těchto aktivitách.

Druhou skupinu tvoří záznamy, pro něž se deníku dostalo takového ocenění od badatelů. Jedná se o podrobné a rozsáhlé zápisy, které vznikaly naopak během cesty, v době, kdy Valdštejn často střídal místa pobytu. Záznamy obvykle začínají údajem o hodině odjezdu a uražené vzdálenosti, někdy i o kvalitě cesty, a v kolik hodin kam dorazili. Pokud se Valdštejn a jeho doprovod někde zdrželi a měli možnost prohlédnout si místo, tvoří tyto informace jádro zápisu. Ten obvykle uvozuje obecnou charakteristiku města jako celku a údaji o jeho historii, poté následují popisy jednotlivých staveb. Ty si pořizoval takřka u všeho, co by si dnešní turista zachycoval fotoaparátem. Předmětem jeho zájmu byly sakrální stavby, paláce i vojenské budovy. Velmi jej přitahovalo umění, ať už výtvarné, nebo divadlo či hudba. Kromě dodnes běžných turistických cílů však Valdštejn projevoval velké zaujetí také pro univerzity a jejich knihovny, zvláštní pozornost věnoval nápisům a doslovně si je opisoval. V porovnání s popisy budov se Valdštejn poměrně málo zmiňoval o obyvatelstvu, ale vzhledem k rozsahu deníku představuje i tento malý podíl na celku poměrně velký počet zápisů, v nichž se jim věnoval. Také v záznamech tohoto typu ale nacházíme poznámky o korespondenci a kontaktech, z nichž největší důležitost pro něj jistě mělo setkání s anglickou královnou Alžbětou I. 9. července 1600.

Na svou cestu byl Valdštejn dobře připraven díky vlastní četbě, což mu dovolilo převzít do těchto záznamů mnoho informací, např. ze spisu Williama Camdena *Britannia*. Na mnohých záznamech je však patrné, že si Valdštejn potřebné informace zjišťoval sám na místě. Pokud se nedozvěděl, co pro zaznamenání do deníku potřeboval, zapsal si alespoň vlastní měření nebo odhad.

Poslední skupinu Valdštejnových deníkových zápisů tvoří záznamy pořízené po návratu na Moravu v červnu roku 1602. Jsou opět poměrně stručné a převažují v nich poznámky o kontaktech, ať už s příbuznými (jmenovat lze jeho babičku Alenu, rozenou Meziříčskou z Lomnice, nebo Adama mladšího z Valdštejna), se svým dosavadním vychovatelem Adamem Ropalem z Ryfmburka nebo s dalšími lidmi. Nejzajímavější jsou pasáže věnované volbě partnerky, z nichž těžili ve svých zmíněných pracích Jindřich Francek, Marie Šedivá-Koldinská a Petr Maťa. Od 1. ledna 1603 se navíc připojují přesné záznamy o jeho četbě celé Bible od počátku do konce – každý den si přečetl dvě kapitoly ráno a dvě večer.

Valdštejnův deník je tak pramenem mimořádným kvůli širokému spektru zájmů jeho pisatele, díky délce období, který pokrývá, i v neposlední řadě pro svůj rozsah. Přesto,

nebo možná právě proto, zůstal dosud badatelsky jen minimálně využit, ostatně podobně jako některé další cestovní i jiné deníky 16. a raného 17. století.

Dále bylo písemně zachyceno a do dnešních dnů zachováno nejméně osm Valdštejnových řečí z let 1596–1600, které pronesl za studií v Břehu, ve Štrasburku a během audience u Alžběty I. Z nich na tomto místě upozorním alespoň na řeč na rozloučenou, adresovanou lehnicko-břežskému knížeti Jáchymu Fridrichovi, kterou pronesl v květnu 1596 jménem celé skupiny studentů gymnázia v Břehu opouštějících po dvou letech studia toto město. Dne 25. června 1598, kdy již studoval ve Štrasburku, dále přednesl svou básnickou řeč o 910 hexametrech na téma opětovného dobytí Rábu na Turcích na konci března téhož roku. Proslovil ji tedy necelé tři měsíce po této události.

Dochovala se rovněž malá část Valdštejnovy korespondence. Jeho dopisů se celkem zachovalo pouhých sedm – tři jeho poručníkovi Smilovi Osovskému z Doubravice (z let 1595 a 1597), po jednom rektorovi pražské univerzity Martinu Bacháčkovi z Nauměřic (1608) a kardinálovi Františku z Ditrichštejna (1621) a konečně dva Adamovi ml. z Valdštejna (1623). Jen o málo lépe se dochovala Valdštejnova osobní korespondence přijatá, kterou tvoří deset dopisů Karla staršího ze Žerotína z let 1595–1606 a tři dopisy Martina Bacháčka z Nauměřic z let 1604 a 1608.

K této korespondenci lze přiřadit také dopisy dalších osob, v nichž jsou ale Valdštejn nebo jeho příbuzní zmíněni. Jedná se např. o dopisy Karla staršího ze Žerotína nebo Adama Ropala z Ryfmburka. Ve formě opisů a v některých případech pouze registů se dochovaly také úřední dopisy adresované Valdštejnovi jihlavskou městskou radou v letech 1602–1603, 1606–1608 a 1611–1615. V jejich případě je však výpovědní hodnota bohužel značně omezená, protože nejsou zachovány Valdštejnovy odpovědi a jen některé reakce jihlavských radních a úředníků dovolují alespoň odhadnout jeho stanovisko. Jediný zachovaný Valdštejnův dopis úředního charakteru je ze 4. srpna 1609.

Dalšími prameny úředního původu jsou listiny vydané Valdštejnem v období 1604–1609, dále šťastnou shodou okolností zachované *Sečtení, co se na mladýho pána roku minulýho vydalo* [...] z roku 1600, které vytěžil ve své studii V. Voldán, a v neposlední řadě Valdštejnovy úpisy z let 1616–1618, kdy si půjčoval peníze od města Moravské Budějovice. Na ty upozorňuje ve své studii J. Polišenský, avšak fond Archiv města Moravské Budějovice, kde se nacházejí, je zcela nezpracovaný, a tudíž nepřístupný pro nahlížení. Bohužel se jedná o téměř jeden z mála pramenů o Valdštejnovi pro desátá léta 17. století.

Z nastíněného přehledu vyplývá, že prameny osvětlující život Zdeňka Brtnického z Valdštejna jsou dochovány velmi nerovnoměrně v čase. Zároveň je však zachovaná pramenná základna na tuto dobu neobvykle pestrá, přičemž většinu pramenů lze řadit mezi ego-dokumenty.

Dosavadní bádání

Přes výše uvedené skutečnosti zůstává Zdeněk Brtnický z Valdštejna dosud do značné míry opomíjenou osobností přelomu 16. a 17. století. Nejdříve se mu dostalo pozornosti editorů, a to poprvé již v polovině 19. století. Tehdy totiž Beda Dudík publikoval dvě badatelské zprávy o svých cestách po italských archivech v Monte Cassinu a ve Vatikánu. Druhá z nich, *Iter Romanum*, obsahuje mj. právě podrobný popis Valdštejnova pobytu v zahraničí (včetně řady citací z deníku) a edici vybraných deníkových zápisů z doby po Valdštejnově návratu na Moravu. Dalším, kdo vydal v tomto případě část dochované Valdštejnovy korespondence, byl František Hrubý ve své edici *Etudiants tchèques aux écoles protestantes* [...].

V pozdější době byly vydány překlady vybraných částí Valdštejnova deníku. V českém prostředí málo známý britský historik G. W. Goose publikoval anglický překlad pasáží popisujících Valdštejnův pobyt na Britských ostrovech a doprovodil jej krátkou úvodní studií. Některé úryvky z tohoto pramene se vztahem k Anglii byly uveřejněny spolu s kratičkým úvodem v antologii *Česká touha cestovatelská* vydané Josefem Polišenským a Simonou Binkovou.

Ve svých odborných pracích se dosud Valdštejnovi věnovalo jen několik badatelů. Jeho deník částečně použil Otakar Odložilík ve své studii *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563–1620 cestách z českých zemí do Anglie* a v monografii *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*. Ze starší literatury lze dále uvést studie Jaroslava Prokeše a Františka Jecha, který na rozdíl od většiny ostatních badatelů nepracoval s Valdštejnovým deníkem a více než jeho studii se věnoval jeho působení po návratu na Moravu. Totéž platí o příslušné pasáži kolektivní monografie *Dějiny Brtnice*. Samostatné práce Valdštejnovi věnovali František Marek, Vladimír Voldán a Josef Polišenský. Základní informace o Valdštejnově životě a díle podává rovněž samostatné heslo v 5. díle *Rukověti humanistického básnictví*.

Od přelomu tisíciletí lze pozorovat nárůst zájmu o Valdštejnovu osobnost. O jeho hledání partnerky a svatbě s Magdalénou z Thurnu psali postupně Jindřich Francek, Marie Šedivá-Koldinská a nejobširněji Petr Maťa, který rovněž zařadil do své knihy *Svět české*

aristokracie krátký Valdštejnův medailonek, zaměřený především na jeho výchovu a vzdělávání, doprovazený mapou jeho cest po Evropě. Z Valdštejnova deníku i dalších pramenů čerpal Martin Holý. Valdštejnově památníku jsem věnoval samostatnou studii, pracovala s ním rovněž Marie Ryantová ve své monografii *Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum*. Spíše okrajově se jméno Zdeňka Brtnického z Valdštejna objevilo např. v biografii Tomáše Knoze o Karlu starším ze Žerotína nebo v pracích Jiřího Hrbka věnovaných Valdštejnům. Dosud jedinou knižní publikací věnovanou výhradně Valdštejnovi je nerozsáhlá práce popularizačního charakteru od Martina Hemelíka *Zdeňk Brtnický z Valdštejna (Portrét renesančního šlechtice a vzdělance)*.

Metody práce

Základním badatelským přístupem v mé disertační práci je přístup biografický. Cílem práce však není sepsání Valdštejnova životopisu postaveného pouze na popisu jednotlivých etap jeho života v časovém sledu s tím, že vnitřnímu portrétu osobnosti by byl věnován pouze exkurs v podobě malého počtu kapitol. Předkládaná práce do značné míry rezignuje na chronologicky strukturovaný výklad, místo toho je věnována pozornost především jednotlivým dílčím aspektům Valdštejnova života tak, jak na ně dochované prameny umožňují nahlédnout. Práce by tak měla poskytnout komplexní pohled na jeho osobnost. Zároveň má být pro biografie charakteristický, řečeno slovy Miroslava Hrocha, „přístup ke společenské skutečnosti prostřednictvím poznatků o životě jedinců“, aby tak mohla posloužit jako příspěvek pro obecnější témata, ve Valdštejnově případě především z kulturních, vzdělanostních a náboženských dějin. Biografický přístup proto kombinuji s dalšími metodami.

K dosažení uvedeného cíle je žádoucí především komparativní přístup. V průběhu práce se jako nejvhodnější způsob komparace, nenarušující hlavní výklad, ukázalo srovnávání formou exkursů. Předmětem komparace jsou jak samy prameny, tak samozřejmě i Valdštejnova osobnost. Hledisek srovnávání je v obou případech povícero. Užitečné je srovnávat především Valdštejnův deník s dalšími prameny stejného typu. Z nich pracuji zejména s deníky Šimona Proxena ze Sudetu (1563–1564), Ladislava Veleny ze Žerotína (1589–1594) a Matyáše Borbonia z Borbenheimu (1596–1599). U Valdštejna samotného je možné srovnávat jeho vzdělání a s tím související zájem o studium s jinými studenty (nabízí se zde např. srovnání s Proxenovým svěřencem Juliem Šlikem), dále osoby, s nimiž byl v kontaktu, nebo otázku jeho víry. Cílem komparace tedy není pomocí analogií dovozovat pro Valdštejna to, co jeho deník a další prameny přímo

nedokumentují, ale naopak s její pomocí sledovat rozdíly v počínání jeho a dalších šlechticů (především Ladislava Veleny ze Žerotína a Julia Šlika), díky čemuž jsou některé rysy Valdštejnovy osobnosti zřetelnější. Rovněž díky srovnání deníků vedených studenty (Valdštejn, Žerotín) s deníky vychovatelů (Proxenus, Borbonius) lépe vysvětlíme úhel pisatelova pohledu a výběr prožitků a pozorování, jež se dotyčný rozhodl zapsat si do deníku.

Kromě těchto metod používám v menší míře i některé další. Vzhledem k tomu, že velkou část pramenů tvoří ego-dokumenty, jsou dále z přístupů užívaných při jejich studiu využitelné zejména historická antropologie a dějiny každodennosti. U některých dílčích otázek jsem využil historickou sémantiku a především v souvislosti s exkursy jsem také metodu *case studies*; ostatně i tuto Valdštejnovu biografii lze chápat zároveň jako případovou studii k obecnějším tématům.

V neposlední řadě nabízejí dochované prameny možnost zkoumání Valdštejnova vnímání okolního prostředí. V pramenech lze sledovat různé způsoby reflektování odlišnosti a reakce na ni. K výbavě každého jedince patří soubor představ, obrazů a stereotypů, jež mu usnadňují orientaci v jeho prostředí, které jej ale provázejí do prostředí nového. Proto je nevnímají objektivně ani nezaujatě, což platí pro cestovatele a objevitele tak jako pro exulanty nebo zahraniční studenty. Peter Burke tuto skutečnost využil jako kritérium pro rozdělení pramenů na dvě skupiny, a sice na texty vnitřních a vnějších pozorovatelů. Tuto druhou skupinu pramenů je tak možné považovat nejen za prameny k poznání popisovaných zemí, ale také myšlenkového světa pisatele a kolektivu, z něhož vzešel. Zároveň ale jsou jejich sepisovatelé schopni postřehnout a pojmenovat skutečnosti, které domácí pozorovatel považuje za samozřejmé.

Struktura práce

Předkládaná práce nepopisuje v časovém sledu jednotlivé etapy Valdštejnova života. Ostatně takový postup by poněkud znesnadňovalo nerovnoměrné zachování pramenů pro poznání jeho osobnosti, které se dochovaly především pro období jeho předuniverzitních a univerzitních studií. Ty však osvětlují různé aspekty jeho osobnosti, především jeho vzdělání a zájmy, jeho vnímání okolního prostředí a navazování kontaktů během cest, každodennost na cestách, ale také otázku jeho náboženského přesvědčení. Vyličení Valdštejnova života je proto věnována kap. 3, která následuje po úvodních kapitolách věnovaných dosavadnímu bádání, použitým pramenům a metodě práce (kap. 1), resp. cestovním deníkům bohemikální provenience z doby předbělohorské (kap. 2). Jádro

práce potom tvoří kap. 4–9, věnované naznačeným otázkám ohledně Valdštejnovy osobnosti. Do tří z nich jsem zařadil také pět exkursů za účelem komparace.

Samostatný oddíl práce potom tvoří ediční část (kap. 10), obsahující vybrané pasáže Valdštejnova deníku. Při jejich výběru jsem se řídil snahou zpřístupnit záznamy všech tří typů, jak jsem je definoval výše, a to tak, aby z každého roku a z každé země, kde Valdštejn delší dobu pobýval, byla zařazena alespoň část záznamů. Z období dokumentovaných stereotypními zápisy jsem otiskl jen krátké řady záznamů, pokrývajících obvykle jeden až dva měsíce. Naopak jsem upřednostnil zápisy vzniklé na cestách, především po Anglii a Itálii. Část deníku popisující pobyt v Anglii jsem připravil v úplnosti, k období roku a půl, které Valdštejn strávil v Itálii, jsem vybíral především záznamy věnované pobytům v Benátkách a cestě do Říma a Neapole. Výběr tak dokumentuje nejvýznamnější cíle Valdštejnových cest po Itálii. Další záznamy jsem zařadil z důvodu jejich výpovědní hodnoty pro otázku Valdštejnovy víry a pohledu na jinověrce. To se týká především záznamů věnovaných Avignonu, Ženevě a Kostnici. Z téhož důvodu jsem do edice zařadil jeho modlitby. Konečně ze zápisů vzniklých po návratu na Moravu jsem vybral dvě skupiny, z nichž první dokumentuje Valdštejnovu převzetí zděděného majetku a druhý jeho námluvy Magdalény z Thurnu. Celkem vybrané pasáže odpovídají přibližně jedné třetině celého deníku.

Edice je opatřena komentářem, který obsahuje jednak věcné poznámky, zaměřené především na nezdůvodněnou obtížnou identifikaci osob a míst zmíněných v deníku, jednak poznámky textově kritické. V nich opravuji jazykové chyby ve Valdštejnově textu a porovnávám jeho autograf s dochovaným přepisem deníku.

Závěry

Předkládaná práce ukázala, že dochované prameny umožňují zkoumání osobnost Zdeňka Brtnického z Valdštejna, a to především pro jeho studijní léta. Je tak možné zhodnotit přínos, který pro něj znamenal proces vzdělávání, završený kavalířskou cestou po několika zemích. Ta v jeho případě odpovídala vysokému standardu, jakého se dostávalo mladým aristokratům doby předbělohorské, a to jak co do délky, tak z hlediska náplně cesty, kdy šlechtic vystřídal několik vzdělávacích institucí, aniž usiloval o získání akademického gradu, a v době mezi těmito „studijními“ obdobími cestoval po Evropě. Rovněž výběr míst s Itálií coby hlavním cílem, kde strávil polovinu ze tří let na kavalířské cestě, byl poměrně typický – s výjimkou dlouhého pobytu ve Veroně, pro nějž nenacházíme paralely. Co však lze označit za nadprůměrné (přinejmenším pro tuto dobu),

je mnohostranné vzdělání, jež nabyl během svých studií ve Velkém Meziříčí, Jihlavě (1592–1594), slezském Břehu (1594–1596), na akademii ve Štrasburku (1596–1599) a dále v rámci své tříleté kavalírské cesty. Během ní studoval na univerzitě v Orléansu (1599–1600) a následně procestoval Francii, Anglii a Švýcarsko. Poslední jeden a půl roku strávený v zahraničí pobýval v Itálii, především ve Veroně a v Sieně.

V závislosti na Valdštejnově věku a místě pobytu se jeho výuka postupně proměňovala; druhý moment je patrný především u výuky jazyků a šlechtických cvičení. Poté, co si osvojil elementární vzdělání, připojil velmi brzy k rodné češtině znalost němčiny, v níž napsal dva dopisy v roce 1597. Jistě ji však dobře ovládnul již dříve, protože v deníku se už žádné zmínky o výuce němčiny neobjevují. Především se ale Valdštejn učil nepochybně již před polovinou 90. let také latině, jež byla komunikačním jazykem i na školách, a předměty *trivia*. O dobrém zvládnutí latinského jazyka vypovídají jeho pronesené řeči, dochované od poloviny 90. let, včetně básnické skladby o znovudobytí Rábu na Turcích.

V době odjezdu do Štrasburku tedy Valdštejn pravděpodobně dobře ovládal jak oba zemské jazyky, tak také latinu, jejíž znalost na zdejší akademii i později nadále prohluboval. Brzy po příjezdu do Štrasburku se dále začal učit francouzsky, navštěvoval přednášky teologa J. Pappa a pokračoval ve studiu gramatiky, rétoriky a dialektiky. Na počátku roku 1598 se jim však (dočasně nebo trvale) přestal věnovat a místo v jeho rozvrhu postupně obsadily jiné předměty – aritmetika, etika a historie, začal se věnovat hře na neznámý hudební nástroj, v roce 1599 se vrátil i ke studiu teologie. Přibližně rok se učil staré řečtině, ale jeho znalosti byly pouze omezené a z řeckých autorů starověku četl pouze Plútarcha, ovšem ve francouzském překladu. Po celou dobu strávenou ve Štrasburku se procvičoval ve stylistice a četl spisy římských autorů, především Cicerona, Terentia a Vergilia, některé pasáže se učil z paměti.

V Orléansu kromě studia francouzštiny pokračoval v latinské četbě, byť méně intenzivně. Nejvíce četl řeči excerpované převážně z historických spisů antických autorů, s nimiž se začal seznamovat ještě v posledních měsících pobytu ve Štrasburku. Pokračoval ve stylistice, aritmetice, etice, historii a teologii, započal s lekcemi tance a zápasu. Když poté procestoval Francii a Anglii a přesunul se přes Paříž, Švýcarsko a Štrasburk do Verony, tvořily náplň jeho studia především lekce italštiny. Dále se věnoval stylistice, aritmetice, historii a po část pobytu zde i dialektice. Četl jednak z dříve čtených autorů, jednak nově Plinia ml. a Flavia Josepha, oproti dřívější době však již četl méně. Na rozdíl od předchozích studijních pobytů, kde lze vysledovat pravidelnou a soustavnou výuku

i četbu, pro půlrok strávený ve Veroně toto neplatí a na příslušných záznamech je patrné, že Valdštejn si vybíral četbu podle aktuální nálady.

Od poloviny června 1601 pobýval až do dubna 1602 v Sieně, s výjimkou dvou měsíců strávených na cestě do Říma a Neapole a zpět. Během prvního pobytu se Valdštejn vrátil k rétorice („argumentum“) a hudbě, pokračoval ve studiu italštiny a začal se učit jezdeckví. V deníkových záznamech nalezneme rovněž poznámky o historii, aritmetice a četbě. Náplní druhého pobytu v Sieně byly především italština, hudba, jezdeckví, tanec a částečně opět zápas. Po celou dobu studií v Itálii pravděpodobně převažovala soukromá výuka nad univerzitní. Platí to nejen pro druhý pobyt v Sieně, ale zejména pro období strávené ve Veroně, kde v raném novověku žádná univerzita ani akademie nefungovala.

Z Valdštejnových zápisů je patrné, že své studijní pobyty plně využil k sebevzdělávání a že o studium jevil neobyčejný zájem. Ostatně zajímal se i o samotné univerzity a jejich dějiny. Nejvíce je to zřejmé v záznamech o Cambridgi a Oxfordu, které obsahují rozsáhlá převyprávění pasáží ze spisu *Britannia* Williama Camdena. Především však lze pozorovat jeho čtenářské zájmy. U některých děl je možné usuzovat, že pro něj nebyla (jen) četbou povinnou, nýbrž zájmovou, k níž se vracel, a to i po návratu na Moravu. Nejčastěji to lze vysledovat u starověké historiografie (Plútarchos, Josephus Flavius) a dále zejména u Pliniových a Ciceronových dopisů. Kromě antických děl Valdštejn četl také soudobou literaturu, mj. i cestovní příručky, kromě nich však není možné zjistit důvod jejich výběru k četbě. Vedle knih samotných jevil Valdštejn velký zájem také o knihovny, kde si se zaujetím prohlížel vzácnější exempláře, které byly návštěvníkům ukazovány. Pozoruhodný je rovněž jeho zájem o texty jiného druhu, a sice o nápisy, jichž si opsal velké množství.

Dále se Valdštejn velmi zajímal o hudbu a divadlo. Hrál na dnes již nezjistitelný hudební nástroj a obdivoval pozoruhodné exempláře nástrojů (nejčastěji varhany), pro návštěvy koncertů však deník poskytuje jen málo dokladů. Častěji navštěvoval divadlo, některá představení dokonce zhlédl přesto, že nerozuměl jazyku, v němž byla inscenována. Se zájmem si prohlížel rovněž divadelní budovy (novodobé i starověké, včetně jejich zřícenin), jakož i amfiteátry.

Tím se dostávám k Valdštejnovým pozorováním toho, co viděl na svých cestách. Značnou pozornost věnoval právě architektuře. Předmětem jeho zájmu bylo o široké spektrum budov, ať již se jednalo o stavby vojenské (hrady, zbrojnice, loděnice), civilní (paláce a jejich zahrady, mosty, špitály) i sakrální. Kromě kostelů se zajímal i o kláštery a do některých měl možnost také vstoupit. Na budovách oceňoval především měřitelnou

stránku a také zajímavá architektonická řešení staveb. Nezdá se přitom, že by upřednostňoval středověké či novodobé stavby, pouze oceňoval starobylost antických památek, byť často si mohl prohlédnout již jen jejich zbytky. Prohlížel si i sklárny, mincovny a další řemeslné dílny a výroby, sledoval i proces řemeslné výroby a činil si o tom poznámky.

V budovách, sbírkách uměleckých děl a kuriozit i na veřejných prostranstvích mohl Valdštejn obdivovat mnoho obrazů, soch a dalších cenných předmětů. U výtvarných děl si poznamenával drahocenný materiál, z něhož byla zhotovena, případně jejich materiální hodnotu, oceňoval náročnost jejich zhotovení a věrnost zpodobení. Estetickou stránku však složitě nehodnotil, pouze poznamenával, že dílo je (velmi) krásné, cenné, zdobné nebo dovedně zhotovené. Pozornost věnoval rovněž drahocennému nábytku a další výbavě interiérů, dále náhrobkům a relikviím, globům a mechanickým strojkům a v neposlední řadě různým zajímavostem, ať již se jednalo o přírodniny, nebo lidské výtvořiny. Ty pro něj byly zajímavé díky jejich vzácnosti nebo jedinečnosti.

Ve svém pozorování okolí se však Valdštejn neomezoval pouze na jednotlivé objekty. Města sledoval rovněž jako celek a právě takové celkové charakteristiky obvykle předcházejí popisům jednotlivých staveb nebo komplexů. Odhaduje velikost měst, což mu umožnila pozorování z vyvýšených míst. Zajímal se o ekonomickou, správní a vojenskou stránku měst, v menší míře o jejich dějiny a původ jejich názvu. V neposlední řadě si zapisoval informace o místním obyvatelstvu, především z hlediska jeho konfesijní skladby. Velkou pozornost věnoval tomu, čeho bylo to které město nebo konkrétní místo, kde se nacházel, dějištěm. Navštívil několik bojišť, poměrně velké množství poznámek se týká míst spjatých s životy panovníků, světců a dalších významných osobností. Zvláště jej zajímala místa spjatá s biblickými nebo antickými dějinami. Rovněž byl svědkem nebo účastníkem městských slavností (např. dvakrát byl v Benátkách svědkem obřadu Zasnoubení s mořem), ale také poprav či závodů.

V neposlední řadě Valdštejn ve městech navštěvoval zahrady a parky, kde si však nejvíce všímal sochařské výzdoby, zahradní architektury a vodních prvků. O chovaná zvířata a pěstované rostliny, zdá se, mnoho zájmu nejevil. Mimo to ale sledoval polohu města a charakter okolní krajiny, a to z hlediska možností jejího využití, především zemědělského, i její krásy a malebnosti. Cíleně se do přírody vypravil např. v Interlaken, aby mohl v blízkém Grindelwaldu obdivovat alpské ledovce, a v Neapoli, kde podnikl již tehdy takřka povinný výlet do Flegrejských polí.

O přírodě pak psal především v souvislosti se strastmi cestování. Nepřízeň počasí, obtížná schůdnost terénu, ale vedle toho také špatný stav cest, to vše mohlo učinit cestování velmi nepohodlným nebo znemožnit pokračování v cestě a Valdštejn se s těmito problémy na svých cestách opakovaně setkával. Ocital se (byť nepříliš často) i v nebezpečných situacích, které hrozily obzvláště při plavbách a překonávání vodních toků. Do největšího ohrožení se dostal na řece Temži při přesedání do člunu, avšak vyváznu, stejně jako ve všech ostatních situacích, bez úhony.

O složení cestující skupiny Valdštejn zanechal jen velmi málo zpráv. Z dalších pramenů je doloženo, že od roku 1592 až do návratu z Itálie na Moravu byl jeho vychovatelem Adam Ropal z Ryfímberka, který zůstal ve Valdštejnových službách patrně i nadále. O předpokládaných služebnících nejsou v deníku spolehlivé zmínky a lze se jen domnívat, že jimi byly některé osoby zmíněné pouze křestními jmény. Rovněž o dalším vychovateli nejsou žádné zprávy s výjimkou nejasných zmínek o Paulu Virdungovi a o úrazu „preceptora panského“ v Itálii. Snad tedy byly tehdy kompetence a povinnosti rozděleny mezi oba muže. Část cesty s Valdštejnem absolvoval jeho vrstevník Veikhard z Auersperku. Deník dále dokládá již jen Valdštejnovy spolucestující po Anglii, bratry Fridricha a Kryštofa z Windischgrätzu, s nimiž se dobře znal ze studií ve Štrasburku a v Orleánsu.

Více informací se zachovalo o kontaktech, které Valdštejn navázal za studií i po návratu na Moravu. Jeho deník i památník dokládají jména některých jeho spolužáků a vrstevníků již pro léta strávená na Moravě. Z doby ještě před rokem 1596 jsou doloženy jeho kontakty s některými jihlavskými měšťany a především s Karlem st. ze Žerotína, který Valdštejna podporoval na studiích, např. doporučujícími dopisy nebo zprostředkováním kontaktu s některými osobami, z nichž se jako velmi důležitý ukázal Pieter Cornelis van Brederode.

Pro následující roky je doloženo mnohem více osob, s nimiž se Valdštejn seznámil. Lze je rozdělit do několika skupin, jež kromě jeho vrstevníků tvoří univerzitní profesori, různí příslušníci místních, především vzdělanostních či církevních elit a někteří představitelé elit mocenských. Z vyučujících lze zmínit např. rektora břežského gymnázia Melchiora Tilesia a ze štrasburských profesorů alespoň Denise Godefroy, Melchiora Junia nebo Konrada Dasypodia, v jehož konviktu Valdštejn bydlel. Z dalších učenců měl možnost osobně poznat např. Jakoba Monaua, Laurentia Cirklera, Josepha Justa Scaligera nebo zmíněného Brederoda, který mu pomohl po příjezdu do Paříže. Ve Švýcarsku se potom setkal s Theodorem Bezou, Johannem Jacobem Grynaeem a Amandem Polanem

a v Itálii s Christopherem Claviem nebo Robertem Bellarminem. Pronášel řeči k lehnicko-břežskému knížeti Jáchymu Fridrichovi, v Paříži složil poklonu Jindřichovi IV. a v Greenwichi byl přijat na audienci u Alžběty I., s dalšími suverény se setkal ve Štrasburku. Mimo zmíněné příležitosti se ale Valdštejn prakticky nepohyboval na dvorech a zřejmě nepoznal tolik šlechticů (nepočítáme-li nyní jeho urozené spolužáky), jako jiní kavalíři na svých cestách. Z nečetných výjimek lze uvést hraběte Arnošta Kazimíra Nasavsko-Dietzského a Mořice Oranžského, jež poznal na své cestě Nizozemím v září 1599; ve Florencii obědval a večeřel s Kristiánem z Anhaltu.

Výběr z osobností, s nimiž se Valdštejn seznámil, ilustruje, že se stýkal s osobami různých vyznání. Sám byl od mala veden k luterské víře, a to patrně filipistického směru, kteréhožto vyznání bylo jeho příbuzenstvo. To také ovlivnilo výběr míst jeho studií, především Břeh a Štrasburk. Od jedenácti let se Valdštejn účastnil náboženských obřadů, v rámci náboženské výuky četl Bibli a katechismy a studoval augšpurskou a chalcedonskou konfesi, později navštěvoval přednášky z teologie a o nedělích poslouchal výklady evangelia.

Na své kavalírské cestě se však Valdštejn dostával do kontaktu i s konfesijně odlišným prostředím. Zavítal na mnohá místa spjatá s pronásledováním nekatolíků a navštívil vězení Jeronýma Pražského a Jana Husa a místo Husova upálení. Poměrně velké množství kontaktů navázal s hugenoty a kalvinisty včetně významných představitelů těchto konfesí, rovněž chodil na francouzské mše. Zároveň měl ale zájem o klášterní budovy, ostatky světců a v katolické Itálii navštívil poutní místo Svatou chýši u Loreta a za druhého pobytu v Sieně chodil o adventu a v době kolem Velikonoc (převážně o nedělích) do kostela. Zdá se tedy, že Valdštejnův postoj nejen k dalším nekatolickým vyznáním, ale snad ani ke katolictví nebyl zcela negativní, přinejmenším ve srovnání s dalšími příslušníky jeho generace, kteří se ze studií vraceli dosti nesmiřitelně konfesně vyhraněni.

Zároveň však deníkové zápisy dokládají velkou intenzitu Valdštejnovy víry, k níž mohlo přispět i samotné cestování a rizika a nebezpečí s ním spojená. Po překonání delšího či náročnějšího úseku cesty si poznamenával poděkování k Bohu, své modlitby k němu si psal při příležitosti svých narozenin a přelomů let. Několik modliteb celý deník rovněž uvozuje.

Pro druhou polovinu Valdštejnova života se dochovaly spíše kusé zprávy. Deníkové záznamy dokládají jeho navazování kontaktů s příslušníky české a moravské šlechty, kde byl v nejintenzivnějším kontaktu se svými vzdálenými příbuznými Adamem st. a Adamem ml. z Valdštejna a znovu s Karlem st. ze Žerotína. Ten mu byl ku pomoci při

vyjednávání předání zděděných statků od poručníků, k němuž došlo v říjnu 1602, a všichni tři při výběru partnerky a námluvách Magdalény z Thurnu, k níž hluboce citově vzplanul a s níž se oženil 30. května 1604. Z tohoto ani z druhého manželství s Kateřinou Křineckou z Ronova však nevzešlo žádné potomstvo, které se dožilo dospělého věku (alespoň o tom nejsou žádné zprávy).

O tom, jak Valdštejn spravoval své panství, se nedochovalo mnoho zpráv, avšak některé z jemu adresovaných dopisů jihlavské městské rady dokládají, že si od Jihlavských půjčoval peníze; v literatuře již bylo upozorněno na skutečnost, že v letech 1616–1618 si půjčoval od Moravských Budějovic. Po dlouhou dobu nezastával Valdštejn žádný úřad, až roku 1619 se stal moravským direktorem a komorníkem Fridricha Falckého. Po porážce povstání byl zatčen a uvržen do vězení na Špilberku, kde jako jediný z odsouzených účastníků povstání na Moravě zemřel.

Rozbor Valdštejnova deníku ukázal mnohé možnosti i některé limity využití tohoto textu. Ty jsou dány mnoha faktory. Prvním z nich je doba vzniku, tedy přelom 16. a 17. století. V této době a ještě dlouho poté deník zpravidla nebyl (alespoň ne v první řadě) určen pro zaznamenání niterných pocitů a Valdštejnovy záznamy z konce roku 1603, dokumentující jeho city k budoucí manželce Magdaléně z Thurnu, jsou v tomto ohledu spíše výjimkou. Kromě nich se Valdštejn se svými vnitřními pocity stránkám deníku takřka nesvěřoval, maximálně psal o pocitech „tělesných“ v souvislosti s nemocemi, únavou či nepohodlím na cestách. Ostatně aristokratická výchova vedla mladé šlechtice spíše k sebeovládání a skrývání toho, co uvnitř prožívali, než aby to dávali najevo. Rovněž se téměř vůbec nezmiňoval o osobách ve svém nejbližším okolí, s nimiž se každodenně setkával, ať již se jednalo o jeho spolubydlící, vychovatele nebo služebníky. Kontakty s lidmi zaznamenával nejspíše pouze tehdy, jednalo-li se o příležitostná či z jiných důvodů výjimečná setkání. I ta však nepochybně podroboval výběru. Rovněž o místním obyvatelstvu se zmiňoval poměrně málo. Z opakovaných jevů naopak pečlivě zaznamenával studijní program a četbu.

Tím se dostávám k dalšímu momentu, který spoluutvářel ráz celého deníku a měl vliv na výběr faktů, událostí a jevů, jež v něm Valdštejn zachytil, a tím byly společenské a osobnostní charakteristiky jeho pisatele. Jednou z nich byla právě jeho příslušnost k aristokratické vrstvě, která do značné míry předurčila to, na co se při pozorování a vnímání svého okolí soustředil. Z této skutečnosti pramení jeho velký zájem o šlechtická sídla a zbrojnice. Druhým v této souvislosti podstatným Valdštejnovým rysem byl jeho věk. Svůj deník si vedl přibližně od čtrnácti a půl do jedenadvaceti a půl let, tedy ve věku,

kdy se utváří, resp. dotváří osobnost. Od něj se pochopitelně odvíjel charakter jeho povinností, zážitků a celkové náplně těchto sedmi let – vzdělávání, cestování, převzetí zděděného majetku, hledání partnerky – a v konečném důsledku také obsah deníkových zápisů.

Právě Valdštejnovy znalosti měly podstatný vliv na podobu záznamů. Nejedná se jen o jeho vzdělání, o němž svědčí již použití latiny pro psaní deníku a záznamy dokládající jeho píli při studiu a zájem o sebevzdělávání. Jde však také o jeho vědomosti o zemích, jimiž cestoval. Ty čerpal jednak z dobové literatury, jednak od místních průvodců a dalších osob. Z obou těchto zdrojů získával informace, jež zaznamenával v „cestovních pasážích“ svého deníku. Rovněž Valdštejnovy osobní zájmy ovlivnily výběr objektů, jimž věnoval pozornost, i informací, jež si zapsal do deníku. Mezi nimi lze pozorovat především zaměření na literaturu a hudbu, ale také neobvyklý zájem o univerzity, který souvisí i s jeho zájmem o studium samotné.

Valdštejn byl tedy na jednu stranu synem své doby a své společenské vrstvy, na druhou stranu měla jeho osobnost četné individuální rysy, které ji činí svébytnou a i dnes pozoruhodnou.

Ačkoli předkládaná práce podala pohled na osobu Zdeňka Brtnického z Valdštejna z řady hledisek a edičně zpřístupnila část jeho deníku, zůstávají některá *desiderata* pro další bádání. Především se jedná o komentovanou edici celého deníku, jejíž příprava překračuje téma této práce. Součástí takové edice by navíc měl nutně být také překlad textu deníku do češtiny. V důsledku velkého rozsahu deníku však nebylo v mých možnostech deník v úplnosti přeložit a vydat v rámci disertační práce. Rovněž druhá polovina Valdštejnova života zůstává do značné míry neprobádaná, jelikož pramenů, které by její zkoumání umožnily, není známo mnoho a výpovědní hodnota části z nich je omezená. Nelze však vyloučit objev dalších pramenů, které by mohly tato dvě desetiletí jeho života lépe osvětlit.

Seznam pramenů

Archivní a rukopisné prameny

Národní archiv v Praze

- Sb. ruk. B, inv. č. 20, původní signatura B 21.

Státní oblastní archiv Praha

- Rodinný archiv Valdštejnů, inv. č. 2504, sign. VIII-S.
- Rodinný archiv Valdštejnů, inv. č. 2515, sign. VIII-E2.
- Rodinný archiv Valdštejnů, kn. 11, inv. č. 2631, sign. XI-P.
- Rodinný archiv Valdštejnů, kart. 330, inv. č. 6081.
- Velkostatek Křivoklát (Starý archiv), inv. č. 390, sign. sg. D 100.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR

- fond KČSN, inv. č. 587.

Ústav dějin UK a archiv UK

- B 18, fol. 426r-v.

Moravský zemský archiv v Brně

- F 16 (Velkostatek Brtnice), inv. č. 1.
- F 16 Velkostatek Brtnice, inv. č. 89, 90.
- G 169 Rodinný archiv Collaltů Brtnice, Collalto I, inv. č. 2556.
- G 169 Rodinný archiv Collaltů Brtnice, kart. 20, inv. č. 546.
- G 169, Rodinný archiv Collaltů Brtnice, kart. 52, inv. č. 1148, f. 1.
- G 169 Rodinný archiv Collaltů Brtnice, kart. 23, inv. č. 659.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Jihlava

- Archiv města Jihlava do r. 1848, Kopiář český (1596–1603), inv. č. 341.
- Archiv města Jihlava do r. 1848, Kopiář český (1611–1615), inv. č. 342.
- Zlomky starých registratur, I 3 1606 (13. listopadu), II A 14 1606 (22. června).
- Archiv města Brtnice, inv. č. 8.
- Cechy Brtnice, inv. č. 1–3.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

- Rodinný archiv Žerotínů Bludov, inv. č. 395, sign. IV-2869.

Österreichisches Staatsarchiv

- Allgemeines Verwaltungsarchiv, Familienarchive, Harrach, Familie in specie 778.11.

Knihovny

- Vědecká knihovna Olomouc, sign. M II 340.
- Roudnická knihovna, sign. VI. Fg. 45
- Roudnická knihovna, sign. VII. Af. 10
- Kungliga Biblioteket Stockholm-Handschriftenabt, sign. U 377.
- Bibliotheca apostolica Vaticana, Bibliotheca Reginae Latina, n. 666.

- Bibliotheca apostolica Vaticana, Bibliotheca Reginae Latina, n. 613.
- Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftensammlung, Cod. series nova 2607.

Moderní edice a překlady

- Arnold IPOLYI (ed.), *Alsó Sztregovai és Rimai. Rimay János államiratai és levelezése*, Budapest 1887.
- Simona BINKOVÁ – Josef POLIŠENSKÝ (vyd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*, Praha 1989.
- Alena BOČKOVÁ (vyd.), *Historia S. Joannis Nepomuceni. Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu*, Praha 2015.
- Vincenc BRANDL (vyd.), *Spisy Karla st. ze Žerotína, II, Listové psaní jazykem českým, I–III*, Brno 1870–1872.
- Marcus Tullius CICERO, *Listy přátelům, I*, přel. Václav Marek, Praha 2001.
- Marcus Tullius CICERO, *O povinnostech. Rozprava o třech knihách věnovaná synu Markovi*, přel. Jaroslav Ludvíkovský, Praha 1970.
- Cornelia M. RIDDERIKHOFF – Hilde de RIDDER-SYMOENS (éd.), *Les Livres des procureurs de la nation germanique de l'ancienne Université d'Orléans 1444–1602, IV, Quatrième Livre des procureurs de la nation germanique de l'ancienne Université d'Orléans 1587–1602. Texte des rapports des procureurs*, Leiden – Boston 2015.
- Beda DUDIČ, *Iter Romanum, I. Theil*, Wien 1855.
- Beda DUDÍK, *J. P. Ceroni's Handschriften-Sammlung*, Brünn 1850.
- Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK (Hrsg.), *Hieronymus der Ältere Schlik. Eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580–1582*, České Budějovice 2008.
- František DVORSKÝ (vyd.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích, XXVII, Dopisy Karla st. z Žerotína 1591–1610*, Praha 1904.
- František DVORSKÝ (vyd.), *Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby*, Praha 1882.
- Max DVORÁK (vyd.), *Dva denníky dra. Matiaše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896.
- Marcus FABIVS QUINTILIANUS, *Základy rétoriky (= Živá díla minulosti 101)*, přel. Václav Bahník, Praha 1985.
- Frederick FORSYTH, *Den pro šakala*, přel. Mirek Čejka, Praha 1975.
- G. W. GROOS (vyd.), *The Diary of Baron Waldstein. A Traveller in Elizabethan England*, London 1981.
- Antonín GRUND (vyd.), *Cestopis Bedřicha z Donína*, Praha 1940.
- Martin HEMELÍK (vyd.), *František Marek (Studie, texty, básně) (= Iglavia docta V)*, Jihlava 2013.
- HÉRODOTOS, *Dějiny*, přel. Jaroslav Šonka, Praha 2004.
- Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TESÁŘÍKOVÁ a kol. (vyd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje, II, Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678–1682*, Praha 2014.
- Josef HRDLIČKA, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.
- František HRUBÝ (éd.), *Etudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16e et au début du 17e siècle*, Brno 1970.
- František HRUBÝ (vyd.), *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636 I., 1620–1624*, Brno 1934.

- Flavius IOSEPHUS, *Židovská válka*, I, přel. Jaroslav Havelka – Jaroslav Šonka, Praha³2004.
- Jiří JUST (vyd.), „*Hned jsem k Vám dnes naschválí poslíka svého vypravil.*“ *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618* (= Archiv Matouše Konečného, I. 1.), Praha 2011.
- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (vyd.), *Deník Rudolfského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997.
- Jiří KUBEŠ (vyd.), *Kryštof Václav z Nostic, Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004.
- Roger KUIN (vyd.), *The Correspondence of Sir Philipp Sidney*, I, Oxford 2012.
- Titus LIVIUS, *Dějiny*, I (= Antická knihovna 11), přel. Pavel Kucharský – Čestmír Vránek, Praha 1971.
- Titus LIVIUS, *Dějiny*, II–III (= Antická knihovna 17), přel. Pavel Kucharský, Praha 1972.
- Pavel MAREK, *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna* (= Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek 1), České Budějovice 2005.
- Dana MARTÍNKOVÁ (vyd.), *Poselství ducha. Latinská próza českých humanistů*, Praha 1975.
- Dana MARTÍNKOVÁ (ed.), *Simon Proxenus a Sudetis. Commentarii de itinere Francogallico*, Budapest 1979.
- Geoffrey z MONMOUTHU, *Dějiny britských králů*, přel. Jana Fuksová, Praha 2010.
- Věra PETRÁČKOVÁ – Jan VOGELTNZ – Alena ŠIMEČKOVÁ (vyd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.
- PLINIUS Mladší, *Dopisy* (= Antická knihovna 58), přel. Ladislav Vidman, Praha 1988.
- Jana RATAJOVÁ – Lucie STORCHOVÁ (vyd.), *Žena není přišera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009.
- Noemi REJCHRTOVÁ (vyd.), *Karel starší ze Žerotína. Z korespondence*, Praha 1982.
- Jean-François REYNAUD – François RICHARD (éd.), *L'abbaye d'Ainay. Des origines au XIIe siècle*, Lyon 2008.
- Miloslav ROHLÍK (vyd.), *Moravské zemské desky*, III, 1567–1641. Kraj Brněnský, Praha 1957.
- Markéta RŮČKOVÁ (vyd.), „*Poslušenství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče.*“ *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618* (= Archiv Matouše Konečného, II), Praha 2014 (ediční část připravena ve spolupráci s Jiřím Augustinem Čepelákem).
- Iacopo SANNAZARO, *Epigrammi*, Roma 2005.
- Gaius SUETONIUS TRANQUILLUS, *Životopisy dvanácti císařů spolu se zlomky jeho spisu o významných literátech* (= Antická knihovna 24), přel. Bohumil Ryba – Jana Nechutová, Praha 1974.
- Cornelius TACITUS, *Z dějin císařského Říma. Dějiny, Život Iulia Agricoly, Grmánie, Rozprava o řečnících* (= Antická knihovna 31), přel. Antonín Minařík – Antonín Hartmann – Václav Bahník, Praha 1976.
- Publius VERGILIUS MARO, *Aeneis*, přel. Rudolf Mertlík na základě překladu Otmara Vaňorného, Praha 2011.
- Marcus VITRUVIUS POLLIO, *Deset knih o architektuře*, přel. Alois Otloupalík, Praha³2001.
- Fritz WEIGLE (Hrsg.), *Die Matrikel der deutschen Nation in Siena (1573–1738)*, I–II, Tübingen 1962.

Staré tisky

- Leonardus ALBERTUS, *De divi Dominici Calaguritani obitu et sepultura*, Bononiae 1535.
- Leonardus ALBERTUS, *De viris illustribus Ordinis praedicatorum libri sex in unum congesti*, Bononiae 1517.
- Leandro ALBERTI, *Descrittione di tutta Italia*, Bologna 1550.
- Caesar BARONIUS, *Annales Ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198*, I–XII, Roma 1588–1607.
- [Matthias Borbonius], *Caesares Monarchiae Romanae, Orbis Dominae, Lati[i], Byzanti[i], Graeci [...] iuxta fidem historicam conscripti*, Lipsiae 1595.
- Guilhelmus CAMDENUS, *Britannia, sive florentissimorum regnorum, Angliae, Scotiae, Hiberniae et insularum adiacentium ex intima antiquitate chorographica descriptio*, Londini 1586.
- Guilhelmus CAMDENUS, *Britannia, sive florentissimorum regnorum, Angliae, Scotiae, Hiberniae et insularum adiacentium ex intima antiquitate chorographica descriptio*, Londini 1594.
- [William CAMDEN], *Reges, Reginae, Nobiles et alii, in Ecclesia Collegiata B. Petri Westmonasterii sepulti*, Londini 1600.
- Baldassare CASTIGLIONE, *Il Cortegiano*, Venezia 1528.
- [Christophorus CELLARIUS] (ed.), *Conciones civiles sive orationes ex optimis quibuscunque historicis Latinis excerptae*, Lipsiae 1699.
- Benedictus CERUTUS – Andreas CHIOCCUS, *Musaeum Franc. Calceolari iun. Veronensis*, Verona 1622.
- Christophorus COLERUS, *Virtutibus et gloriae crescenti [...] Zdenconis a Walsdtein [...]*, Argentorati 1599.
- Matthaëus COLLINUS a Choterina, *Elementarius Libellus in lingua Latina et Boiémica pro novellis Scholasticis. Knjžka začátkuw w Jazyku Latinském a Českém pro nowé Ziáčky*, in Antiqua urbe Pragensi 1550.
- Matthaëus COLLINUS a Choterina, *Elementarius libellus in lingua Latina et Boiémica pro novellis Scholasticis. Knjžka začátkuw w Jazyku Latinském a Českém pro nowé Ziáčky*, in antiqua urbe Pragensi 1557.
- Matthaëus COLLINUS a Choterina, *Libellus elementarius in lingua Latina, Boiémica et Germanica, pro novellis Scholasticis. Knjžka Začátkůw w Jazyku Latinském, Českém a Německém pro nowé Ziáčky. Ein grunt Buchlein in Lateinischer, Behmischer und Teuscher sprach fur die neuen Schulerlein*, Pragae 1569.
- *Conciones et orationes ex historicis Latinis excerptae*, Lugduni Batavorum 1649.
- [Thomas CORYAT], *Coryats's Crudities [...]*, I–III, London 1776.
- John DART, *The History and Antiquities of the Cathedral Church of Canterbury, and the Once-Adjoining Monastery [...]*, London 1726.
- [Joachimus GESENIUS] (ed.), *Conciones civiles seu orationes ex historicis Latinis [...] excerptae*, Lipsiae 1674.
- William HAMILTON, *Remarks upon the Nature of the Soil of Naples, and its Neighbourhood*, Philosophical Transactions, Giving Some Account of the Present Undertaking, Studies, and Labours, of the Ingenious, in Many Considerable Parts of the World 61, 1771, č. 1, s. 1–43.
- Edward HASTED, *The History and Topographical Survey of the County of Kent [...]*, IV, Canterbury 1799.

- Abraham HOSSMANN, *Utilis Nocturnorum somniorum consideratio. Das ist: Christlicher, hochnötiger und nützlicher Bericht von den nächtlichen Träumen der Menschen, so einem bey der Nacht fürzukommen pflegen [...]*, Leipzig 1613.
- Iustus LIPSIUS, *De Constantia libri duo, qui alloquium praecipue continent in Publicis malis*, Antverpiae 1584.
- Philippus MELAN[THON], *Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicae ordinationis, qua commendatur eis ministerium Evangelii*, Witebergae 1554.
- [Philippus MELANTHON], *Examen theologicum*, Neustadii 1587.
- [Iustus LIPSIUS], *Epistolarum selectarum chlias [...]*, Genevae 1616.
- *Orationum, quae Argentinensi in academia exercitii gratia scriptae et recitatae ab illustr[ibus] generos[is] nobil[ibus] et aliis, III, Orationes ad Genus causae Iudiciale pertinentes complectens*, Argentorati 1611.
- [Fabius PAULINUS], *De Pace oratio*, [Venetiis] 1599.
- Guy Du Faur de PIBRAC, *Cinquante quatrains, contenant préceptes et enseignements utiles pour la vie de l'homme, composés à l'imitation de Phocylide, Epicharmus et autres poètes grecs*, Paris 1574.
- [Vidus Faber PIBRACIUS], *Tetrasticha Graecis et Latinis versibus expressa*, Lutetiae 1584.
- *Poematum Nathanis Chytraei praeter sacra omnium libri septendecim*, Rostochii 1579.
- [Stephanus Winandus PIGHIUS], *Hercules Prodicus seu Principis juventutis vita et peregrinatio*, Antverpiae 1587.
- [PLUTARQUE], *Les Vies des hommes illustres Grecs et Romains*, trad. Jacques Amyot, Paris 1559.
- [Desiderius Erasmus ROTERODAMUS], *De duplici copia rerum ac verborum commentarii duo*, Argentorati 1513.
- Petrus SABATIER, *Bibliorum sacrorum latinae eversiones antiquae seu Vetus Italica et caeterae quacunq[ue] [...]*, II, Remis 1743.
- Franciscus SCHOTTUS, *Itinerari[i] Italiae rerumque Romanarum libri tres*, Antverpiae 1600.
- Peter SICKIUS, *Illustris scholae Bregensis Constitutiones in duas partes digestae, quarum prior doctrinae posterior disciplinae rationem complectitur. Cum Indice rerum, quae in utraque parte continentur*, Vratislaviae 1581.
- *Sito, e antichita della citta di Pozzuolo, e del suo amenissimo distretto*, Napoli 1591.
- [Henricus STEPHANUS (ed.)], *Conciones sive orationes ex Graecis Latinisque historicis excerptae [...]*, [Lutetiae Parisiorum] 1570.
- Giovanni Francesco STRAPAROLA, *Le piacevoli notti*, Venezia 1550.
- Audomarus TALAEUS, *Institutiones oratoriae*, Lutetiae 1544.
- *Valedictio, qua [...] Ioachimum Fridericum, ducem Silesiae Lignicensem et Bregensem, praepositum Magdeburgensem salutavit [...] Zdenko Brtnicensis Waldsteinius [...]*, Lignicii 1596.
- Francesco de VIERI, *Discorsi delle mavigliose opere di Pratolino, e d'amore*, Firenze 1587.
- Paulus VIRDUNGUS, *Discursus medicus de ventis in microcosmo seu spiritu flatulento et affectuum hinc in humano corpore nascentium diagnōs[ei] ac therapeia*, Basileae 1608.
- [Zdenko Brtnicensis, baro a WALDSTEIN – Andreas Ungnad, baro in SONNEGG], *De Iaurino, castro Ungariae munitissimo [...] feliciter fortiterque recuperato [...] carmen et oratio [...]*, Argentorati 1598.

Seznam literatury

- Johann Christoph ADELUNG – Heinrich Wilhelm ROTERMUND, *Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers Allgemeinem Gelehrten-Lexico [...]*, I–VI, Leipzig – Bremen 1784–1819.
- Paul ACHARD, *Guide du voyageur, ou Dictionnaire historique des rues et des places publiques de la ville d'Avignon*, Avignon 1857.
- *Allgemeine Deutsche Biographie*, I–LVI, Leipzig 1875–1912.
- Ysabel de ANDIA, *Homo vivens, incorruptibilité et divinisation de l'homme selon Irénée de Lyon*, Paris 1986.
- Alessandro ARCANGELI – Vivian NUTTON (a cura di), *Girolamo Mercuriale. Medicina e cultura nell'Europa del Cinquecento. Atti del convegno „Girolamo Mercuriale e lo spazio scientifico e culturale del Cinquecento“ (Forlì, 8-11 novembre 2006)*, Firenze 2008.
- Jan Nepomuk ASSMANN, *Památník Georga Schallera v Knihovně Muzea hlavního města Prahy*, *Historica Pragensia* 1, 2003, s. 273–280.
- Juan Bautista AVALLE-ARCE, *Amadís de Gaula. El primitivo y el de Montalvo*, México 1990.
- Tomasso ASTARITA, *Mezi vodou slanou a svěcenou. Dějiny jižní Itálie*, Praha 2005.
- Rainer BABEL – Werner PARAVICINI (Hrsg.), *Grand Tour. Adelige Reisen und Europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert. Akten der internationalen Kolloquien in der Villa Vigoni 1999 und im Deutschen Historischen Institut Paris 2000* (= Beihefte der Francia, 60), Ostfildern 2005.
- Hans Ulrich BÄCHTOLD – Rainer HENRICH – Kurt Jakob RÜETSCHI, *Vom Beten, vom Verketzern, vom Predigen. Beiträge zum Zeitalter Heinrich Bullingers und Rudolf Gwalthers. Prof. Dr. Alfred Schindler zum 65. Geburtstag*, Zug 1999.
- Richard W. BARBER, *Prince of Wales and Aquitaine. A biography of the Black Prince*, London 1978.
- Richard W. BARBER (ed.), *The life and campaigns of the Black Prince. From contemporary letters, diaries and chronicles, including Chandos Herald's 'Life of the Black Prince'*, London 1979.
- John Leeds BARROLL, *Anna of Denmark, Queen of England. A Cultural Biography*, Philadelphia 2001.
- Beatrix BASTL, *Macht der Emotionem? Refugien der Intimität, Die Erhaltung des Namens und die Ordnung der aristokratischen Familie*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (vyd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku* (= Opera historica 7), České Budějovice 1999, s. 502–512.
- Beatrix BASTL, *Manželstvo a výber partnera v Rakúsku v ranom novoveku*, in: Tünde Lengyelová (vyd.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 164–175.
- Ernest Stuart BATES, *Touring in 1600. A study in the development of travel as a means of education*, London²1987.
- Hermann BAUSINGER – Klaus BEYRER – Gottfried KORFF (Hrsg.), *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*, München 1991.
- Michel-Edouard BELLET, *Orange antique. Monuments et musée*, Paris 1991.
- Vanora BENNETT, *Figures in Silk*, [Bath] 2008.
- Jacob BERNAYS, *Joseph Justus Scaliger*, Berlin 1855.

- Martin BIDDLE, *The Gardens of Nonsuch. Sources and Dating*, Garden History 27, 1999, č. 1, s. 145–183.
- Martin BIDDLE, *Nonsuch Palace. The Material Culture of a Noble Restoration Household*, Oxford 2005.
- Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882.
- Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- Yves-Marie BLANCHARD, *Aux sources du Canon, le témoignage d'Irénée*, Paris 1993.
- Fritz BLANKE, *Heinrich Bullinger. Vater der reformierten Kirche*, Zürich 1990.
- Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.
- Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Martin HOLÝ, *Jak důkladně znali gymnazisté Bibli? K užívání biblických textů ve školní výuce v českých zemích v 16. až 18. století*, Historie – Otázky – Problémy 5, 2013, č. 2, s. 63–72.
- Hana BOČKOVÁ, *K tzv. památníkové literatuře doby renesance a pernštejnským nápisům*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada literárněvědná bohemistická V. Bohemica litteraria 2, 1999, s. 27–33.
- Hana BOČKOVÁ, *Prefát jako Harantův předchůdce*, Historie – Otázky – Problémy 1, 2009, č. 1, s. 117–125.
- Reinhard BODENMANN, *Wolfgang Musculus (1497–1563). Destin d'un autodidacte lorrain au siècle des Réformes. Étude basée sur la biographie établie par son fils, la correspondance personnelle et de nombreux autres documents d'époque* (= Travaux d'Humanisme et Renaissance 343), Genève 2000.
- Michael BOROVIČKA, *Cestovatelství*, Praha 2010.
- Karl BOSL, *Böhmen als Paradefeld ständischer Repräsentation vom 14. zum 17. Jahrhundert*, in: Karl Bosl (Hrsg.), *Böhmen und seine Nachbarn. Gesellschaft, Politik und Kultur in Mitteleuropa*, München – Wien 1976, s. 188–200.
- Jan BOUČEK, *Pavel Michna z Vacínova*. (Diplomová práce obhájená na Ústavu českých dějin FF UK), Praha 2011.
- Karl-Heinz BRAUN – Mathias HERWEG – Hans W. HUBERT – Joachim SCHNEIDER – Thomas ZOTZ (Hrsg.), *Das Konstanzer Konzil. 1414–1418. Weltereignis des Mittelalters*, [Darmstadt] 2013.
- Edward Wedlake BRAYLEY, *The beauties of England and Wales [...]*, VIII, London 1808.
- Rudolf BRÁZDIL – Oldřich KOTYZA, *History of Weather and Climate in the Czech Lands III. Daily Weather Records in the Czech Lands in the Sixteenth Century II*, Brno 1999.
- Alain BRETON, *La chapelle du Bienheureux Pierre de Luxembourg aux Célestins*, Annuaire de la Société des Amis du Palais des Papes 65–66, 1989, s. 55–74.
- Giovanni BRIZZI, *Metus Punicus. Studi e ricerche su Annibale e Roma*, Imola 2011.
- Giovanni BRIZZI, *Scipione e Annibale, la guerra per salvare Roma*, Bari – Roma 2007.
- Hans Henrik BRUMMER, *The Statue Court in the Vatican Belvedere*, Stockholm 1970.
- Václav BURIAN, *Patera moravského historiografa Bedy Dudíka. Ke 100. výročí úmrtí 1890–1990*, Vlastivědný věstník moravský 42, 1990, 42, č. 1, s. 25–42.
- Peter BURKE, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany 2007.
- Martin BURKHARDT – Werner DOBRAS – Wolfgang ZIMMERMANN, *Geschichte der Stadt Konstanz, III, Konstanz in der frühen Neuzeit. Reformation – Verlust der Reichsfreiheit – Österreichische Zeit*, Konstanz 1991.
- Fritz BÜSSER, *Heinrich Bullinger. Leben, Werk und Wirkung*, I–II, Zürich 2004–2005.

- Václav BŮŽEK, *Dvůr habsburských císařů v letech 1526–1740 a historiografie na prahu 21. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (vyd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr 1526–1740* (= Opera historica 10), České Budějovice 2003, s. 5–32.
- Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002.
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (vyd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr 1526–1740* (= Opera historica 10), České Budějovice 2003.
- Emidio CAMPI (Hrsg.), *Heinrich Bullinger und seine Zeit. Eine Vorlesungsreihe*, Zürich 2004.
- Emidio CAMPI – Frank A. JAMES – Peter OPITZ (eds.), *Peter Martyr Vermigli. Humanism, Republicanism, Reformation = Petrus Martyr Vermigli. Humanismus, Republikanismus, Reformation*, Genève 2002.
- Emidio CAMPI – Peter OPITZ (Hrsg.), *Heinrich Bullinger. Life – Thought – Influence. Zurich, Aug. 25–29, 2004. International Congress Heinrich Bullinger (1504–1575)*, Zürich 2007.
- Tim CARD, *Eton established. A history from 1440 to 1860*, London 2001.
- Franco CATALANO, *Ludovico il Moro*, Milano 1985.
- Gaetano COZZI – Michael KNAPTON – Giovanni SCARABELLO (a cura di), *La Repubblica di Venezia in età moderna, II, Dal 1517 alla fine della Repubblica*, Torino 1992.
- Gaetano COZZI – Paolo PRODI (a cura di), *Storia di Venezia, VI, Dal Rinascimento al Barocco*, Roma 1994.
- Ernest CUAZ, *Le château de Pierre-Scize et ses prisonniers*, Lyon 1907.
- Marie L. ČERNÁ, *Studenti ze zemí českých na universitě v Orléansu a na některých jiných francouzských universitách*, Český časopis historický 40, 1934, s. 347–362, 548–564.
- Alain DUFOUR, *Théodore de Bèze. Poète et théologien*, Genève 2006.
- Gino DAMERINI, *L'isola e il cenobio di San Giorgio Maggiore*, Venezia 2^a 1969.
- Zdeněk V. DAVID, *Celistvost církve pod obojí a otázka novoutrakvismu*, Český časopis historický 101, 2003, č. 4, s. 882–910.
- Zdeněk V. DAVID, *Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistů Římu a Lutherovi*, Praha 2012.
- Malcolm DEACON, *The Courtier and the Queen. Sir Christopher Hatton and Elizabeth I*, Milton Malsor 2008.
- Rudolf DELLSPERGER – Rudolf FREUDENBERGER – Wolfgang WEBER (Hrsg.), *Wolfgang Musculus (1497–1563) und die oberdeutsche Reformation* (= Colloquia Augustana, 6), Berlin 1997.
- Otto DEMUS – Ferdinando FORLATI, *The Church of San Marco in Venice. History, Architecture and Sculpture*, Washington 1960.
- Kateřina DUFKOVÁ, *Jan Šembera z Boskovic. Moravský Petr Vok*, Praha 2014.
- James DUGDALE, *The new British traveller or modern panorama o England and Wales [...]*, III, London [1819].
- Richard van DÜLMEN, *Heirat und Eheleben in der frühen Neuzeit*, Archiv für Kulturgeschichte 72, 1990, s. 155–171.
- Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století)*, I–III, Praha 1999–2006.

- William DUNN MACRAY, *Annals of the Bodleian Library Oxford with a notice of the earlier library of the university*, Oxford²1984.
- Jean-Baptiste DURAND, *Notice sur Saint Jubin archevêque de Lyon, avec une dissertation [...]*, Lyon – Paris²1827.
- Eric R. DURSTELER (ed.), *A companion to Venetian history, 1400–1797*, Leiden 2013.
- Jana EKERTOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ, *Cesta do Itálie očima Bedřicha z Donína a Petra Velcursia*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (vyd.), *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem (= Acta Universitatis Puskynianae, Philosophica et historica III, Studia historica II)*, Ústí nad Labem 1997, s. 293–300.
- Norbert ELIAS, *Die höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie. Mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft*, Frankfurt am Main⁷1994.
- Jacques FANTINO, *La théologie d'Irénée*, Paris 1994.
- Maria Teresa FATTORI, *Clemente VIII e il Sacro Collegio 1592–1605. Meccanismi istituzionali ed accentramento di governo*, Stuttgart 2004.
- Jörg-Ulrich FECHNER, *Stammbücher als kulturhistorische Quellen (Vorträge gehalten anlässlich eines Arbeitsgesprächs vom 4. bis 6. Juli 1978 in der Herzog-August-Bibliothek) (= Wolfenbütteler Forschungen 11)*, München 1981.
- Ondřej FELCMAN – Radek FUKALA a kol., *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008.
- Manfred P. FLEISCHER, *The Garden of Laurentius Scholz. A Cultural Landmark of Late-Sixteenth-Century Lutheranism*, *The Journal of Medieval and Renaissance studies* 9, 1979, s. 29–48.
- Marie-Philippe FONTALIRANT, *Notre-Dame de confort, sanctuaire des frères prêcheurs à Lyon (1218–1791)*, Lyon 1875.
- Jindřich FRANCEK, *Zločin a sex v českých dějinách. Manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*, Praha 2000.
- Umberto FRANZOI, *Storia e leggenda del Palazzo Ducale di Venezia*, Venezia 1982.
- Carlo GALASSI PALUZZI, *La basilica di S. Pietro*, Bologna 1975.
- Rodolfo GALLO, *Il tesoro di S. Marco e la sua storia*, Venezia – Roma 1967.
- Mariano Di GANGI, *Peter Martyr Vermigli 1499–1562. Renaissance man, Reformation master*, Lanham – London 1993.
- Gustav GELLNER, *Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníku*, Praha 1938.
- John GERRING, *Case study research. Principles and practises*, Cambridge 2009.
- *Das Geschlecht der Herren, Freiherren und Grafen von Zedlitz in Stammtafeln vom ersten Auftreten bis zur Gegenwart*, Berlin 1938.
- Bartolomeo GIULIARI, *Topografia dell'anfiteatro di Verona*, Ferrara 1992.
- *Gli agostiniani a Venezia e la Chiesa di S. Stefano. Atti della giornata di studio nel V centenario della dedizione della Chiesa di Santo Stefano, Venezia, 10 novembre 1995*, Venezia 1997.
- Bruce GORDON – Emidio CAMPI (eds.), *Architect of Reformation. An introduction to Heinrich Bullinger, 1504–1575*, Grand Rapids 2004.
- Anthony T. GRAFTON, *Joseph Scaliger. A Study in the History of Classical Scholarship I–II*, Oxford 1983–1993.
- David GREEN, *Edward, the Black Prince: Power in Medieval Europe*, Harlow 2007.
- David GREEN, *The Battle of Poitiers 1356*, Stroud 2002.
- David GREEN, *The Black Prince*, Stroud 2001.
- Linda-Marie GÜNTHER, *Hannibal. Ein biografisches Porträt*, Freiburg 2010.

- Daniel GUTSCHER, *Das Grossmünster in Zürich. Eine baugeschichtliche Monographie*, Bern 1983.
- Peter GWYN, *The King's Cardinal. The Rise and fall of Thomas Wolsey*, London 1992.
- Antonín HAAS, *Karel Bruntálský z Vrba*, Praha 1947.
- Mark HÄBERLEIN, *Die Fugger. Geschichte einer Augsburger Familie (1367–1650)*, Stuttgart 2006.
- Sarah HADRY, *Die Fugger in Kirchberg und Weißenhorn. Herrschaftsverfassung und Leibeigenschaft, Konfessionalisierung und Residenzbildung*, Augsburg 2007.
- Berndt HAMM, *Zwingli's Reformation der Freiheit*, Neukirchen-Vluyn 1988.
- Phyllis Margaret HANDOVER, *The Second Cecil. The rise to power, 1563–1604, of Sir Robert Cecil, later first Earl of Salisbury*, London 1959.
- Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Prag 2002.
- Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, I–VI, Praha 1966–2011.
- Martin HEMELÍK, *Zdeněk Brtnický z Valdštejna (Portrét renesančního šlechtice a vzdělance) (= Iglavia docta VI)*, Jihlava 2014.
- Gustav René HOCKE, *Das europäische Tagebuch*, Wiesbaden 1963.
- František HOFFMANN, *Listy a obrazy z minulosti Jihlavy. Od počátků do roku 1848*, Jihlava 1999.
- Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TESAŘÍKOVÁ a kol., *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje, I, Kavalířská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014.
- Zdeněk HOJDA, „Kavalířské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Jaromír Homolka (vyd.), *Itálie, Čechy a střední Evropa*, Praha 1986, s. 216–239.
- Zdeněk HOJDA, *Z katolického exilu do západní Evropy. „Velká cesta“ Jiřího Adama z Martinic v letech 1620–1625*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (vyd.), *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem (= Acta Universitatis Puskynianae, Philosophica et historica III, Studia historica II)*, Ústí nad Labem 1997, s. 301–306.
- Zdeněk HOJDA – Jaroslav PÁNEK, *Benátky 16. – 18. století očima českých cestovatelů*, in: Ladielav Daniel (vyd.), *Benátčané. Malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek*, Milano 1996, s. 33–40.
- Jiřina HOLINKOVÁ, *Městská škola na Moravě v předbělohorském období*, Praha 1967.
- Martin HOLÝ, „Čehož sem také při ní, panně šlechtičně, aby mě za manžela sobě oblíbila, vyhledávati neobmeškal.“ *Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500–1620)*, in: Martina Halířová (vyd.), *Oznamujeme se láskám našim... aneb svatby svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí. Sborník z konference konané 13. – 14. září 2007 ve Východočeském muzeu v Pardubicích*, Pardubice 2007, s. 7–18.
- Martin HOLÝ, *Iter Britannicum. Noble visitors from the Bohemian Lands and their perception of the British Isles in the 16th and the first third of the 17th century*, in: Edita Ivaničková – Eva Kowalská (eds.), *Inventing each other. Anglo-saxon World and Central Europe 1500–1800. International Conference. Forum of British, Czech and Slovak historians*, Topoľčianky 21.–23. September 2006, Bratislava 2010, v tisku.
- Martin HOLÝ, *Jindřich Michal Hýzrle z Chodů (1575–1665) a jeho poznávací cesta po střední a západní Evropě v letech 1607 až 1608*, in: Jiří Kubeš (vyd.), *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století. Sborník příspěvků (nejen) ze 3. adventního kulatého stolu, který se na*

- téma „Prameny k dějinám šlechtického cestování, 1550–1800“ konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005, Pardubice 2007, s. 35–66.
- Martin HOLÝ, *Schulbücher und Lektüren in der Unterrichtspraxis an böhmischen und mährischen Lateinschulen des 16. und frühen 17. Jahrhunderts*, Zeitschrift für Erziehungswissenschaft 2012, 15, s. 105–119.
  - Martin HOLÝ, *Soukromá škola Matouše Kollina z Chotěřiny v Praze a její šlechtičtí žáci*, in: Eva Semotanová, *Cestou dějin. K počtě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc.*, II, s. 159–184.
  - Martin HOLÝ, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1620*, Historická demografie 27, 2003, s. 5–35.
  - Martin HOLÝ, *Šlechtičtí vzdělanci z českých zemí a evropská res publica litteraria v poslední třetině 16. a v prvních desetiletích 17. století*, Historie – Otázky – Problémy 1, 2009, č. 1, s. 13–34.
  - Martin HOLÝ, „*V pěkné a veselé rovině leží, povětrí velmi zdravé má.*“ *Evropská města pohledem cestovatelů z českých zemí v 16. a na počátku 17. století*, Historická geografie 36, č. 1, 2010, s. 7–27.
  - Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500–1620)*, Praha 2011.
  - Martin HOLÝ, *Vzdělanostní mecenát v zemích České koruny (1500–1700)*, Praha 2016.
  - Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010.
  - Dexter HOYOS, *Hannibal's dynasty power and politics in the western Mediterranean, 247–183 BC*, London 2003.
  - Dexter HOYOS, *Hannibal. Rome's greatest enemy*, Exeter 2008.
  - Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013.
  - Jiří HRBEK, *Proměny valdštejnské reprezentace. Symbolické sítě valdštejnského rodu v 17. a 18. století*, Praha 2015.
  - Jan HRDINA, *Zásnuby dóžete s mořem. Benátky očima pozdně středověkých poutníků*, Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 27, 2005, č. 8, s. 33–36.
  - Ferdinand HREJSA, *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912.
  - Miroslav HROCH a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1982.
  - Jaroslav HRUBANT, *Památník Jana Opsimata z let 1598–1620*, Matice moravské 40, 1916, s. 123–130.
  - František HRUBÝ, *Alena Meziříčská z Lomnice*, in: Karel STLOUKAL (red.), *Královny, kněžny a velké ženy české*, Praha 1940, s. 235–240.
  - František HRUBÝ, *Filip du Plessis-Mornay a Karel Žerotín v letech 1611–1614*, in: *Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých. K šedesátým narozeninám Josefa Pekaře, II*, Praha 1930 s. 39–69.
  - František HRUBÝ, *Ladislav Velen ze Žerotína*, Praha 1930.
  - František HRUBÝ, *Václav Vilém z Roupova a Vilém z Roupova, čeští emigranti*, Český časopis historický 43, 1937, s. 24–50.
  - Karl CHRIST, *Hannibal*, Darmstadt 2003.
  - Christine CHRIST-VON WEDEL (Hrsg.), *Theodor Bibliander (1505-1564). Ein Thurgauer im gelehrten Zürich der Reformationszeit*, Zürich 2005.
  - *Il teatro romano di Terracina e il teatro romano nell'antichità. Atti del convegno, Terracina 6 marzo 2004*, Roma 2007.
  - Friedrich JAKOB – Markus LEUTHARD – Alexander C. VOÛTE – Anne HOCHULI-GYSEL, *Die römische Orgel aus Avenches/Aventicum*, Avenches 2000.

- Frank A. JAMES, *Peter Martyr Vermigli and predestination. The Augustinian inheritance of an Italian reformer*, Oxford 1998.
- Frank A. JAMES (ed.), *Peter Martyr Vermigli and the European Reformations. Semper Reformanda*, Leiden 2004.
- Jan JANÁK a kol., *Dějiny Brtnice a připojených obcí*, Brno 1988.
- František JECH, *Obrázky z dějin Moravských Budějovic*, in: Padesátiletí městské spořitelny v Mor. Budějovicích 1875–1924, Moravské Budějovice 1925, s. 1–160.
- Josef JIREČEK, *Bohuslav Hodějovský z Hodějova*, Časopis Musea Království českého 58, 1884, s. 173–195.
- Pavla JIRKOVÁ, *Testamentární praxe v Jihlavě v letech 1578–1624 (Testamenty jako prameny pro dějiny rodinných struktur, historickou demografii a sociotopografii)*. (Disertační práce obhájená na Ústavu českých dějin FF UK), Praha 2011.
- Christian Gottlieb JÖCHER, *Allgemeines Gelehrtenlexicon*, I–IV, Leipzig 1750–1751.
- Jiří JUST, *Luteráni v našich zemích do Bílé hory*, in: Jiří Just – Zdeněk R. Nešpor – Ondřej Matějka a kol., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009, s. 23–122.
- Zdeněk KALISTA, *Češi v Sieně 1574–1646*, Český časopis historický 33, 1927, s. 117–127.
- Zdeněk KALISTA, *Valdštejn. Historie odcizení a snu*, Praha 2002.
- Jiří KEJŘ, *Jan Hus známý i neznámý. (Resumé knihy, která nebude napsána)*, Praha 2009.
- Torrance KIRBY – Emidio CAMPI – Frank JAMES (eds.), *A companion to Peter Martyr Vermigli*, Leiden – Boston 2009.
- Wolfgang KLOSE (Hrsg.), *Stambücher des 16. Jahrhunderts (Vorträge, gehalten anlässlich eines Arbeitsgespräches vom 18. bis 20. Juni 1986 in der Herzog-August-Bibliothek)* (= Wolfenbütteler Forschungen 42), Wiesbaden 1989.
- Martin KLUGER, *Fugger – Italien. Geschäfte, Hochzeiten, Wissen und Kunst. Geschichte einer fruchtbaren Beziehung*, Augsburg 2010.
- Martin KLUGER, *Die Fugger in Augsburg. Kaufherrn, Montanunternehmer, Bankiers und Stifter*, Augsburg 2013.
- Luďa KLUSÁKOVÁ – Markéta KRÍŽOVÁ – Karel KUBIŠ – Miloš ŘEZNÍK – Daniela TINKOVÁ, *Namísto úvodu. „My“ a „Oni“ – náčrt teoretické reflexe problematiky*, in: Karel Kubiš (vyd.), *Obraz druhého v historické perspektivě, II, Identity a stereotypy při formování moderní společnosti* (= Studia historica LII, AUC Philosophica et Historica 5/1999), Praha 2003, s. 11–14.
- Tomáš KNOZ, *Državy Karla Staršího ze Žerotína po Bílé hoře. Osoby, příběhy, struktury*, Brno 2001.
- Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa* (= Velké postavy českých dějin 11), Praha 2008.
- Alfred KOHLER, *Bildung und Konfession. Zum Studium der Studenten aus den habsburgischen Ländern an Hochschulen im Reich (1560–1620)*, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz – Gerald Stourzh (Hrsg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Wien 1978, s. 64–123.
- Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha 2004.
- Marie KOLDINSKÁ, *Svět Adama mladšího z Valdštejna (Příspěvek ke každodennosti a mentalitě renesančního aristokrata)*, Folia Historica Bohemica 18, 1997, 121–140.
- Marie KOLDINSKÁ, *Zrození intelektuála. Specifická hierarchie hodnot jako součást veřejné sebezprezentace vzdělanců šlechtického původu na přelomu středověku*

- a novověku*, in: Antonín Kostlán (vyd.), *Semináře a studie výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2002–2003* (= *Práce z dějin vědy* 6), Praha 2003, s. 553–570.
- Antonín KOSTLÁN, *Album amicorum Joachima Cameraria z let 1625–1627*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (vyd.), *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, II, Praha 2007, s. 522–534.
  - Antonín KOSTLÁN, *Jan Oršínovský z Fürstenfeldu ve světle svého „alba amicorum“*, in: Jaroslav Pánek (vyd.), *Vlast a rodný kraj v díle historika*. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi, Praha 2004.
  - Antonín KOSTLÁN, *Památník Georga Paula Schreibera jako pramen k českým politickým a kulturním dějinám*, *Studia Rudolphina* 2, 2002, s. 44–49.
  - Jitka KOTALOVÁ, *Reflexe jinakosti. Cestovní deníky jako prameny pro poznání myšlenkových světů několika šlechtičen doby předbřeznové*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka, *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku* (= *Opera historica* 12), České Budějovice 2007, s. 135–158.
  - Augustin KRATOCHVÍL, *Luteránská škola ve Vel. Meziříčí*, *Časopis Matice moravské* 29, 1905, s. 197–201.
  - Ingeborg KREKLER, *Die Autographensammlung des Stuttgarter Konsistorialdirektors Friedrich Wilhelm Frommann*, Wiesbaden 1992.
  - Benigna von KRUSENSTJERN, *Was sind Selbstzeugnisse? Begriffskritische und quellenkundliche Überlegungen anhand von Beispielen aus dem 17. Jahrhundert*, *Historische Anthropologie* 2, 1994, s. 462–471.
  - Jiří KUBEŠ, *Náročná dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.
  - Jiří KUBEŠ (vyd.), *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století. Sborník příspěvků (nejen) ze 3. adventního kulatého stolu, který se na téma „Prameny k dějinám šlechtického cestování, 1550–1800“ konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005*, Pardubice 2007.
  - Harry KÜHNEL, *Die adelige Kavalierstour im 17. Jahrhundert*, *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*. Neue Folge 36, 1964, s. 364–384.
  - Olaf KUHR, *Die Macht des Bannes und der Buße. Kirchengucht und Erneuerung der Kirche bei Johannes Oekolampad (1482–1531)*, Bern 1999.
  - Eva KUŤÁKOVÁ – Václav MAREK – Jana ZACHOVÁ, *Moudrost věků. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*, Praha⁴2002.
  - Achim LANDWEHR, *Die Erschaffung Venedigs. Raum, Bevölkerung, Mythos 1570–1750*, Paderborn – München – Wien – Zürich 2007.
  - Maximilian LANZINNER, *Facetten des periodischen Reichstags in Regensburg*, in: Klemens Unger – Peter Styra – Wolfgang Neiser (Hrsg.), *Regensburg zur Zeit des Immerwährenden Reichstags. Kultur-historische Aspekte einer Epoche der Stadtgeschichte*, Regensburg 2013, s. 47–61.
  - André LAURENT, *Jacques Amyot l'humaniste (1513–1593)*, Étrépilly 1984.
  - Josef LEEB, *Der Reichstag zu Regensburg 1594*, v tisku.
  - Josef LEEB, *Reichstage und Reichstagsaktenforschung in Regensburg*, *Akademie Aktuell*. Zeitschrift der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 15, 2014, č. 4, s. 48–51; dostupné na https://www.badw.de/de/publikationen/akademieAktuell/2015/55/0415_10_Leeb_V04.pdf (přístup: 1. 9. 2016).
  - Mathis LEIBTSEDER, *Die Kavalierstour. Adlige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert* (= Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte 56), Köln – Weimar – Wien 2004.

- *Les Amadis en France au XVIe siècle*, Paris 2000.
- Milena LENDEROVÁ, *Cestovatel*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (vyd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 239–254.
- Milena LENDEROVÁ, *Kulturní dějiny? Kulturní dějiny!*, *Theatrum historiae*. Sborník prací katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice 2, 2007, s. 7–26.
- Jean-Donatien LÉVESQUE, *Les Frères prêcheurs de Lyon. Notre-Dame-de-Comfort, 1218–1789*, Lyon 1978.
- Milena LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (vyd.), *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004.
- Rosemary N. LEACH, *An investigation into the use of Purbeck marble in medieval England*, Hartlepool 1975.
- David LIŠKA, „Oznámiti mohu, že jest pán dobrý, poctivý...“ (*Příspěvek k předsvatebním rituálům raně novověké šlechty na příkladu korespondence Jana Diviše ze Žerotína*), *Jižní Morava. Vlastivědný sborník* 45, 2006, s. 253–268.
- David LIŠKA, *Tři osudem stíhaná manželství Karla staršího ze Žerotína*, *Jižní Morava. Vlastivědný sborník* Brno 37, 1998, s. 33–52,
- Winfried LÖSCHBURG, *A History of Travel*, Leipzig 1979.
- Josef LUKÁŠEK, *Jáchym Ondřej hrabě Šlik*, Praha 1913.
- Eve MacDONALD, *Hannibal. A Hellenistic Life*, Yale 2015.
- Josef MACEK, *Historická sémantika*, *Český časopis historický* 89, 1991, s. 1–30.
- Antoni MAĆZAK, *Peregrynacje. Wojaże. Turystyka*, Warszawa 1984.
- Antoni MAĆZAK, *Travel in Early Modern Europe*, Cambridge 1995.
- Antoni MAĆZAK, *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1980.
- Gottfried MÄLZER, *Julius Echter. Leben und Werk*, Würzburg 1989.
- Antonio MANNO – Massimo VENCHIERUTTI – Pietro CODATO, *Poklady Benátek. Umělecké skvosty starobylého města*, Praha 2006.
- František MAREK, *Humanistická škola v Jihlavě*, in: Martin Hemelík (vyd.), *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, Jihlava 2011, s. 17–50.
- František MAREK, *William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice. O prvním Čechu, který viděl divadlo Zeměkouli*, Jihlava 1964.
- František MAREK, *William Shakespeare a jihlavská divadelní tradice: O prvním Čechu, který viděl divadlo Zeměkouli*, in: Martin HEMELÍK (vyd.), *František Marek (Studie, texty, básně) (= Iglavia docta V)*, Jihlava 2013, s. 65–79.
- Jean-Hippolyte MARIEJOL, *Charles-Emmanuel de Savoie duc de Nemours Gouverneur du Lyonnais, Beaujolais et Forez (1567–1595)*, Paris 1938.
- Noël MARMOTTAN, *Le Pont d'Avignon. Le Petit pâtre Benezet, l'histoire et la légende, la poésie et la chanson*, Cavaillon 1964.
- Jean-Baptiste MARTIN, *Histoire des églises et chapelles de Lyon*, I–II, Lyon 1908–1909.
- Dana MARTÍNKOVÁ, *Literární prvotina humanisty Šimona Proxena*, *Zprávy Jednoty klasických filologů* 8, 1966, s. 88–90
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, *Na studijní cestě před 400 léty*, *Zprávy Jednoty klasických filologů* 6, 1964, s. 81–83.
- Dana MARTÍNKOVÁ-PĚNKOVÁ, *Příspěvek k poznání styků našich humanistů s Francií*, *Listy filologické* 83, 1960, s. 145–151.
- Dana MARTÍNKOVÁ, *Z deníku českého humanisty*, *Zprávy Jednoty klasických filologů* 2, 1960, s. 121–124.

- Dana MARTÍNKOVÁ, *Literární druh veršovaných popisů měst v naší latinské humanistické literatuře* – Jan MARTÍNEK, *Jan Hodějovský a jeho literární okruh*, (vyd.) Marta Vaculínová, Praha 2012.
- Petr MAŤA, *Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, *Folia Historica Bohemica* 18, 1997, s. 99–120.
- Petr MAŤA, *Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra*, *Dějiny a současnost* 18, 1996, č. 6, s. 11–15.
- Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- Petr MAŤA, *Tagebücher*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (Hrsg.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16. – 18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch (= MIOG Ergänzungsband 44)*, Wien – München 2004, s. 767–780.
- Elisabeth MacDOUGALL, *A Circus, a Wild Man, and a Dragon. Family History and the Villa Mattei*, *Journal of the Society of Architectural Historians* 42, 1983, s. 121–130.
- Elisabeth MacDOUGALL, *Fountains, Statues, and Flowers. Studies in Italian Gardens of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Washington 1994.
- Richard MAHEL, *Beda Dudík (1815–1890). Život a dílo rajhradského benediktina a moravského zemského historiografa ve světle jeho osobní pozůstalosti*, Praha 2015.
- Otto MAZAL – Franz UNTERKIRCHER, *Katalog der abendländischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. „Series nova“ (Neuerwerbungen), Teil 2, Cod. Ser. n. 1601–3200*, Wien 1963.
- Antonio MENNITI IPPOLITO, *I papi al Quirinale. Il sovrano pontefice e la ricerca di una residenza*, Roma 2004.
- Christian MOSER, *Die Dignität des Ereignisses. Studien zu Heinrich Bullingers Reformationsgeschichtsschreibung*, I–II, Leiden – Boston 2012.
- Jana NECHUTOVÁ (vyd.), *Jaroslav Ludvíkovský. Antika, Čechy a evropská tradice* (= Opera Universitatis Masarykianae Brunensis. Facultas philosophica 339), Brno 2002.
- Zdeněk R. NEŠPOR – Jan HORSKÝ, *Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*, *Kuděj* 6, 2004, č. 1, s. 61–81.
- *Neue deutsche Biographie*, I–XXV, Berlin 1953–2013.
- Michaela NEUDERTOVÁ, *Cestování nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (vyd.), *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem* (= Acta Universitatis Puskynianae, Philosophica et historica III, Studia historica II), Ústí nad Labem 1997, s. 209–213.
- Stanislava NOVÁKOVÁ, *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny*, České Budějovice 2010.
- John J. O'CONNOR, *Amadis de Gaule and its influence on Elizabethan Literature*, New Brunswick 1970.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563–1620*, *Časopis Matice moravské* 59, 1935, s. 241–320.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, Philadelphia 1964.
- Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína*, Praha 1936.
- Peter OPITZ, *Heinrich Bullinger als Theologe. Eine Studie zu den «Dekaden»*, Zürich 2004.
- Peter OPITZ, *Ulrich Zwingli. Prophet, Ketzer, Pionier des Protestantismus*, Zürich 2015.

- *Ottův slovník naučný*, I–XXVIII, Praha 1888–1909.
- Giulio PANE – Angerio FILANGIERI, *Capua. Architettura e arte. Catalogo delle opere*, Capua²1994.
- Jaroslav PÁNEK, *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti. (Problémy a úkoly českého výzkumu)*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (vyd.), *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem (= Acta Universitatis Puskynianae, Philosophica et historica III, Studia historica II)*, Ústí nad Labem 1997, s. 9–22.
- Jaroslav PÁNEK, *Cestování jako nástroj vzdělávání šlechty*, in: Škola a město. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ konané ve dnech 5. – 6. října 1992 (= Documenta Pragensia 11), Praha 1993, s. 50–54.
- Jaroslav PÁNEK, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace)*, Český časopis historický 88, 1990, s. 661–682.
- Jaroslav PÁNEK, *Die niederländische raiss Peter Wok's von Rosenberg – eine unbekannte böhmische Reisebeschreibung Rheinlands, der Niederlande und Englands*, in: Jiří K. Kroupa (vyd.), *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70 + 2)*, Praha 2000, s. 553–560.
- Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra (= Velké postavy českých dějin 13)*, Praha²2010.
- Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha²2011.
- Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice²2003.
- Jaroslav PÁNEK, *Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím*, in: Václav Bůžek (vyd.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= Opera historica 3)*, České Budějovice 1993, s. 9–32.
- Werner PARAVICINI, *Von der Heidenfahrt zur Kavalierstour. Über Motive und Formen adligen Reisens im späten Mittelalter*, in: Horst Brunner – Norbert Richard Wolf (ed.), *Wissensliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Bedingungen, Typen, Publikum, Sprache*, Wiesbaden 1993, s. 91–130.
- Raoul PATRY, *Philippe du Plessis-Mornay. Un huguenot, homme d'état, 1549–1623*, Paris 1933.
- Mark PATTISON, *Stephen Langton, archbishop of Canterbury*, London 1845.
- Giuseppe PAVANELLO (a cura di), *La basilica dei Santi Giovanni e Paolo. Pantheon della Serenissima*, Venezia 2013.
- Pio PECCHIAI, *Il Gesù di Roma descritto ed illustrato*, Roma 1952.
- Jan N. PENDERGRASS, *Simon Grynaeus and the Mariners of Novus orbis (1532)*, *Medievalia et Humanistica. Studies in Medieval and Renaissance Culture* 19, 1993, s. 27–45.
- Antoine PERICAUD, *Notice sur saint Jubin, archevêque de Lyon*, Lyon 1826.
- Jiří PEŠEK, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.
- Jiří PEŠEK, *Studijní cesty mládeže z českých zemí v době předbělohorské. Úvaha nad sociokulturními kontexty vzdělanostních migrací*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (vyd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, I*, Praha 2007, s. 448–452.

- Ian G. PHILIP, *The Bodleian Library in the seventeenth and eighteenth centuries*, Oxford 1983.
- Carlo PIETRANGELI (a cura di), *San Paolo Fuori le Mura a Roma*, Firenze 1988.
- Carlo PIETRANGELI (a cura di), *Santa Maria Maggiore a Roma*, Firenze 1988.
- Miroslav PLAČEK – Peter FUTÁK, *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*, Praha 2006.
- Jean PLAIDY, *The Goldsmith's Wife*, New York 1950.
- Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591–1600*, Folia Historica Bohemica 29, 2014, č. 1, s. 103–132.
- Josef POLIŠENSKÝ, *Život a smrt Zdeňka Brtnického z Valdštejna, přítele škol a akademii*, Studia Comeniana et Historica 24, XII, 1982, s. 37–44.
- Rita POMPONIO, *Il Papa che bruciò Giordano Bruno*, Casale Monferrato, 2003.
- Frederick Maurice POWICKE, *Stephen Langton*, Oxford 1928.
- Miha PREINFALK, *Auersperg. Geschichte einer europäischen Familie*, Graz 2006.
- Jacob PRESSER, *Memoires als geschiedbron*, in: Algemene Winkler Prins Encyklopedie, 8, Amsterdam – Brussel 1958, s. 208–210.
- Xavier PRÉVOST, *Jacques Cujas (1522–1590). Jurisconsulte humaniste*, Genève 2015.
- Vítězslav PRCHAL, *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550–1750*, Praha 2015.
- Jaroslav PROKEŠ, *Několik příspěvků k moravským dějinám po bitvě na Bílé hoře*, Časopis Matice moravské 48, 1924, s. 63–124.
- Jana RATAJOVÁ, *Manželství v české literatuře raného novověku*, in: Jana Ratajová – Lucie Storchová (vyd.), *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku*, Praha 2009, s. 733–775.
- Deoclecio REDIG DE CAMPOS, *I Palazzi Vaticani*, Roma 1967.
- Noemi REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova (= Odkazy pokrokových osobností naší minulosti 74)*, Praha 1984.
- Hilde De RIDDER-SYMOENS – Walter RÜEGG, *A History of the University in Europe*, I–II, Cambridge 1992–1996.
- Dieter RICHTER, *Neapel. Biographie einer Stadt*, Berlin 2005.
- Marie RYANTOVÁ, „*In perpetuum sui memoriam scripsit.*“ *Raně novověké památníky jako prostředek uchování paměti*, in: Václav BŮŽEK, Pavel KRÁL (vyd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 106–115.
- Marie RYANTOVÁ, *Památník pomoravského vévody Filipa II. z let 1612–1618*, Studia Rudolphina 7, 2007, s. 168–174.
- Marie RYANTOVÁ, *Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku (= Monographia historica VIII)*, České Budějovice 2007.
- Marie RYANTOVÁ, *Památníky raného novověku jako mezioborový pramen*, *Knihy a dějiny* 4, 1997, č. 1, s. 63–68.
- Marie RYANTOVÁ, *Památníky raného novověku jako prostředek individuální sebezprezentace*, *Český časopis historický* 104, 2006, č. 1, s. 47–80.
- Marie RYANTOVÁ, *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2016.
- Marie RYANTOVÁ, *Turecký papír v památnících*, in: Jan HRDINA (vyd.), *Pater familias. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Ivana Hlaváčka*, Praha 2002, s. 21–38.
- Marie RYANTOVÁ, *Vzdělanostní úroveň raně novověkých šlechtičen ve světle štambuchů*, in: *Česko-slovenská historická ročenka 2001*, Brno 2001, s. 187–193.

- Cesare SALETTI, *Il Regisole di Pavia* (= Biblioteca di Athenaeum 35), Como 1997.
- Giuseppe SANTARELLI, *Guida del santuario di Loreto*, Ancona 1998.
- Anton SCHINDLING, *Bildung und Wissenschaft in der frühen Neuzeit 1650–1800*, München ²1999.
- Anton SCHINDLING, *Humanistische Hochschule und freie Reichsstadt. Gymnasium und Akademie in Straßburg 1538–1631*, Wiesbaden 1977.
- Werner Wilhelm SCHNABEL, *Das Stammbuch. Konstitution und Geschichte einer textsortenbezogenen Sammlerform bis ins erste Drittel des 18. Jahrhunderts* (= Frühe Neuzeit 78), Tübingen 2003.
- Winfried SCHULZE, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte?*, in: Bea Lundt – Helma Reimöller (Hrsg.), *Von Aufbruch und Utopie. Perspektiven einer neuen Gesellschaftsgeschichte des Mittelalters. Für und mit Ferdinand Seibt aus Anlaß seines 65. Geburtstages*, Köln – Weimar – Wien 1992, s. 417–450.
- Winfried SCHULZE (Hrsg.), *Ego-dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996.
- Christiane SCHWARZ, *Studien zur Stammbuchpraxis der frühen Neuzeit. Gestaltung und Nutzung des Album amicorum am Beispiel eines Hofbeamten und Dichters, eines Politikers und eines Goldschmieds (etwa 1550 bis 1650)* (Mikrokosmos 66), Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2002.
- Gustav SIEG, *Freiherr Hannibal von Waldstein und sein Stammbuch*, Görlitz-Biesnitz 1929.
- Essays Gabriela SIGNORI – Birgit STUDT, *Das konstanzer Konzil als Europäisches Ereignis. Begegnungen, Medien und Rituale*, Ostfildern 2014.
- Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- Rostislav SMÍŠEK, *Šlechtic a sny ve druhé polovině 16. století. Snová kultura Jeronýma staršího Šlika*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (vyd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti* (= Opera historica 15), České Budějovice 2011, s. 219–248.
- František SNOPEK, *Řád církevní kunštátskomeziřícký z r. 1576*, Časopis matice moravské 28, 1904, s. 417–428.
- Jean-Pierre SOISSON, *Jacques Amyot 1513–1593*; Paris 2013.
- Franco SPALVIERO – Diego ARICH, *L'arena di Verona. Duemila anni di storia e di spettacolo*, Verona 2002.
- Justin STAGL, *Apodemiken. Eine rasonnierte Bibliographie der reisetheoretischen Literatur des 16., 17. und 18. Jahrhunderts (Quellen und Abhandlungen zur Geschichte der Staatsbeschreibung und Statistik)*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1983.
- Robert E. STALKE, *The art of case study research*, Thousand Oaks 2006.
- Antje STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main 2001.
- Martin STEINER, *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*, Listy filologické, 122, 1999, č. 3–4, s. 232–240.
- Tomáš STERNECK, *K problémům edičního zpřístupňování raně novověkých písemných pramenů (s důrazem na materiál diplomatického charakteru)*, in: Pavel Otmar Krafl a kol., *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století. Směry – tendence – proměny*, Praha 2016, s. 205–212.
- Lucie STORCHOVÁ, *Vedení manželství a etika sebe samé(ho) v českých preskriptivních spisech 16. a 17. století*, Jana Ratajová – Lucie Storchová (vyd.), *Žena*

není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku, Praha 2009, s. 776–820.

- *Storia di Napoli*, I–VI, Napoli 1967–1978.
- René STUREL, *Jacques Amyot. Traducteur des Vies parallèles de Plutarque*, Paris 1908.
- Martin SVATOŠ, *Doporučení pro vydávání latinských pramenů v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum recentioris aevi (FRBRAE)*, strojopis, s. a.
- Martin SVATOŠ, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*, Listy filologické 122, 1999, č. 3–4, s. 222–231.
- Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním. Die akademische Peregrination und die Bildungsreisen*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (vyd.), *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft*. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem (= Acta Universitatis Puskynianae, Philosophica et historica III, Studia historica II), Ústí nad Labem 1997, s. 241–250.
- Michal SVATOŠ, *Cesta za vzděláním doktora medicíny Matyáše Borbonia*, Acta universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 35, 1995, č. 1–2, s. 29–40.
- Michal SVATOŠ, *Studenti z českých zemí na univerzitě v Sieně (1573–1738)*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 29–63.
- Alena ŠIMŮNKOVÁ, *Ke vztahu historie a antropologie: Perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum*, Český lid 82, 1995, s. 99–111.
- Přemysl ŠPRÁCHAL, *Valdštejnské hrady na západní Moravě – Rokštejn, Sádek, Brtnice*, Hláska. Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka Plzeň 25, 2014, č. 1, s. 8–12.
- Ivan ŠTOVÍČEK, *Ediční teorie a metodika. Sborník autorových textů vydaný k jeho životnímu jubileu*, Praha 2008.
- Max ŠVÁBENSKÝ, *G 12. Cerroniho sbírka 13. stol. – 1845*, I–III, Brno 1973.
- František TEPLÝ, *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník Historického kroužku 13, 1912, s. 205–221; 14, 1913, s. 25–41, 171–181.
- Harald TERSCH (ed.), *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit (1400–1650). Eine Darstellung in Einzelbeiträgen*, Wien – Köln – Weimar 1998.
- Harald TERSCH, *Vielfalt der Formen. Selbstzeugnisse der Frühen Neuzeit als historische Quellen*, in: Thomas Winkelbauer (Hrsg.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000, s. 69–98.
- Simon THURLEY, *Whitehall Palace. An architectural history of the royal apartments, 1240–1698*, New Haven – London 1999.
- Wácslaw Władiwoj TOMEK, *Paměti o školách českých z rektorských let M. Bacháčka (1598–1612)*, Časopis českého museum 19, 1845, s. 370–397, 604–640.
- Réal TREMBLAY, *La manifestation et la vision de Dieu selon saint Irénée de Lyon*, Münster 1978.
- Ludmila TŮMOVÁ, *Svět Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic optikou jeho deníků*. (Diplomová práce obhájená na Ústavu českých dějin FF UK), Praha 2013.
- Boris UHER a kol. (vyd.), *Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16. až 18. století*, Přerov 1979.
- Hans Uwe ULLRICH, *Konradin von Hohenstaufen. Die Tragödie von Neapel*. Universitas-Verlag, München 2004.

- Rudolf URBÁNEK, *Jednota bratrská a vyšší vzdělání až do doby Blahoslavovy. Příspěvek ke 400. výročí narozenin Blahoslavových*, Brno 1923.
- Algis UŽDAVINYS, *Philosophy & Theurgy in Late Antiquity*, San Rafael 2010.
- Marta VACULÍNOVÁ, *Alba amicorum Pavla z Jizbice*, Studie o rukopisech 39, 2009, s. 321–330.
- Marta VACULÍNOVÁ, *Latinské průpovědi a citáty v památnicích Knihovny Národního muzea*, Folia Historica Bohemica 22, 2006, s. 111–120.
- Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.
- Vladimír VOLDÁN, *Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, Vlastivědný věstník moravský 17, č. 1, 1965, s. 33–37.
- Petr VOREL, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (vyd.), *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie* (= Opera historica 8), České Budějovice 2000, s. 191–206.
- Werner WALCKER-MEYER, *Die römische Orgel von Aquincum*, Stuttgart 1970.
- Ethel Carleton WILLIAMS, *Anne of Denmark. Wife of James VI of Scotland, James I of England*, London 1970.
- Thomas WINKELBAUER, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Wien – München 1999.
- Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický 98, 2000, č. 3, s. 476–540.
- Thomas WINKELBAUER (Hrsg.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000.
- Zikmund WINTER, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, I–II, Praha 1895–1896.
- Zikmund WINTER, *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století*, Praha 1901.
- Maria WITKOWSKA, *Das neulateinische Schuldrama „Nabal“ von Rudolf Gwalther und seine deutschen Fassungen*, Bern 1987.
- Wolfgang WOLTERS, *Storia e politica nei dipinti di Palazzo Ducale. Aspetti dell'autocelebrazione della Repubblica di Venezia nel Cinquecento*, Venezia 1987.
- Jürgen WURST – Alexander LANGHEITER (Hrsg.), *Monachia*, München 2005.
- Constantin VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, I–LX, 1859–1891.
- Ralph Rainer WUTHENOW, *Europäische Tagebücher. Eigenart – Formen – Entwicklung*, Darmstadt 1990.
- Urs Martin ZAHND, *Niklaus Manuels Totentanz als Spiegel der Berner Gesellschaft um 1500*, in: L'Art Macabre. Jahrbuch der Europäischen Totentanz-Vereinigung 4, s. 265–280.
- Giovanni ZALIN, *Storia di Verona. Caratteri, aspetti, momenti*, Vicenza 2001.
- Marie ZAORALOVÁ, *Vývoj správy brtnického velkostatku a její písemnosti*, Sborník archivních prací 19, 1969, s. 258–301.
- Blanka ZILYNSKÁ, *Cesta ke vzniku Husova kultu v Kostnici*, Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 37, 2015, č. 6, s. 18–21.
- Paul ZINSLI (Hrsg.), *Der Berner Totentanz des Niklaus Manuel (etwa 1484 bis 1530) in den Nachbildungen von Albrecht Kauw (1649)*, Bern 1979.

- Claudia ZONTA, *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*, Stuttgart 2004.
- Jason ZUIDEMA, *Peter Martyr Vermigli (1499–1562) and the Outward Instruments of Divine Grace*, Göttingen 2008.
- Christian ZÜRCHER, *Konrad Pellikan's Wirken in Zürich, 1526–1556* (= Zürcher Beiträge zu Reformationgeschichte, Band 4), Zürich 1975.

Vlastní publikační činnost

Studie

- Ondřej PODAVKA, *Rytíř Jean de Carro, Karel A. Vinařický a jejich latinská korespondence z let 1829–1843*, Listy filologické 134, č. 1–2, 2011, s. 95–119.
- Ondřej PODAVKA, *Vzájemná korespondence Bohuslava Balbína a Aloise Hackenschmidta z let 1664–1667*, Listy filologické 136, č. 1–2, 2013, s. 161–188.
- Ondřej PODAVKA, *Památník Zdeňka Brtnického z Valdštejna z let 1591–1600*, Folia historica Bohemica 29, č. 1, 2014, s. 103–132.
- Ondřej PODAVKA, *Leopold Jan Šeršník a jeho encyklopedie vzdělavců*, in: Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století, Praha 2015, s. 173–185.
- Martin SVATOŠ – Ondřej PODAVKA, *Johann Peter Cerroni – jeho život a dílo*, in: Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století, Praha 2015, s. 203–244.
- Ondřej PODAVKA, *Encyklopedie těšínských učenců Leopolda Jana Šeršníka*, Opera historica 16, 2015, č. 2, s. 228–246.
- Martin SVATOŠ – Ondřej PODAVKA, *Kritická edice Scriptorum Regni Bohemiae Johanna Petera Cerroniho*, in: Kateřina Bobková-Valentová – Tomáš Sterneck a kol., Editor v pasti, v tisku.
- Ondřej PODAVKA, *K edici rukopisů Leopolda Jana Šeršníka*, in: Kateřina Bobková-Valentová – Tomáš Sterneck a kol., Editor v pasti, v tisku.

Edice

- Ondřej PODAVKA (ed.), *Leopoldus Ioannes Scherschnik, De doctis Reginae-Hradecensibus commentarius ad Doctissimum Virum Stanislaum Wydra. Komentovaná edice*, in: Listy filologické 139, 2016, s. 167–185.
- Jiří MATL – Martin SVATOŠ a kol. (ed.), *Joannes Petrus Cerroni, Scriptorum Regni Bohemiae, I*, v tisku.

Překlady

- Ondřej PODAVKA, *Z korespondence Bohuslava Balbína s Aloisem Hackenschmidtem z let 1664–1667*, in: Václav Chroust – Zdeňka Buršíková – Karel Viták (vyd.), *Dělám to k větší slávě Boží a chvále vlasti. Bohuslav Balbín a jeho doba. Barokní jezuitské Klatovy 2014 – sborník příspěvků, Klatovy 2014*, s. 92–114.
- Jiří MATL – Martin SVATOŠ a kol. (ed.), *Joannes Petrus Cerroni, Scriptorum Regni Bohemiae, I*, v tisku.

Recenze

- Janusz SPYRA – Grzegorz CHROMIK (wyd.), *Malo invidiam quam misericordiam. Wybór pism i dokumentów dotyczących Leopolda Jana Szersznika* (= Bibliotheca Tessinensis VI, Series Polonica 3), Cieszyn 2014, in: Listy filologické 138, 2015, č. 3–4, s. 407–412.
- Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TESAŘÍKOVÁ a kol. (vyd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje, II, Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678–1682*, Praha 2014, in: Acta Comeniana. Archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 28 (52), 2014, s. 184–188.

Redakční práce

Anna Świrszczyńska, *Jsem ženská* (= edice Scholares, 32), Příbram 2012.

Josef Förster – Ondřej Podavka – Martin Svatoš (vyd.), *Historia litteraria v českých zemích od 17. do počátku 19. století*, Praha 2015.

Kvalifikační práce

Ondřej PODAVKA, *Edice vybraných dopisů Bohuslava Balbína a Aloise Hackenschmidta s komentářem a úvodní studií*, Diplomová práce (vedoucí práce: Martin Svatoš), FF UK 2012.